

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**ЕВРОПСКА ДИГИТАЛНА БУДУЋНОСТ У
ОБЛАСТИ АУТОРСКОГ И СРОДНИХ ПРАВА**

(Мастер рад)

Ментор:
Проф. Др Видоје Спасић

Студент:
Стефан Јовановић
Број индекса: М 028/19-О

Ниш, 2021. године

САДРЖАЈ

УВОД	1
1. ЛЕГИСЛАТИВА У ОБЛАСТИ АУТОРСКОГ ПРАВА.....	3
1.1. Међународно право.....	5
1.2. Законодавство ЕУ.....	6
1.3. Национална права.....	9
1.4. Ауторско дело (дефиниција и садржина права).....	10
1.5. Услови заштите и права аутора	15
1.6. Утицај европског закона о ауторским и сродним правима на државе чланице....	17
2. НОВИ НАЧИНИ ПРИСТУПА И ДИСТРИБУЦИЈЕ КРЕАТИВНОГ САДРЖАЈА	19
2.1. Специфичност ауторских дела у дигиталном облику	21
2.1.1. Пластичност (променљивост) форме дела у дигиталној средини.....	22
2.1.2. Аутоматска производња дела у дигиталној форми.....	22
2.1.3. Идентичност дигиталних копија са оригиналом.....	23
2.2. Дигитална трансформација	23
2.2.1. Ограничења и изузеци у вези са ауторским правима	25
2.2.2. Обим ауторских права	26
2.2.3. Дела сирочади (Orphan work).....	27
2.2.4. Остваривање ауторских права	28
2.2.5. Регистрација ауторских права (дела)	30
2.3. Нови пословни модели у дигиталном окружењу	30
2.3.1. Нови модели испоруке.....	30
2.3.2. Побољшана преносивост	32
2.3.3. Нови извори зараде	32
2.4. Индустије засноване на ауторским правима	33
2.4.1. Допринос индустрије засноване на ауторским правима економији ЕУ	34
3. ЈЕДИНСТВЕНО ДИГИТАЛНО ТРЖИШТЕ ЕУ	37
3.1. Бољи онлајн приступ потрошача и предузећа робама и услугама широм Европе.....	40
3.2. Стварање правих услова и њиховог поља за напредне дигиталне мреже и иновативне услуге	40
3.3. Максимизирање потенцијала за раст европске дигиталне економије	41
3.4. Бољи приступ дигиталном садржају – савремени оквир европских ауторских права	42
4. ДИРЕКТИВА ЕУ О АУТОРСКИМ И СРОДНИМ ПРАВИМА НА ЈЕДИНСТВЕНОМ ДИГИТАЛНОМ ТРЖИШТУ - 2019/790.....	44
4.1. Мере за прилагођавање изузетака и ограничења дигиталном и прекограничном окружењу.....	46

4.2. Мере за побољшање пракси лицензирања и обезбеђивања ширег приступа садржају.....	48
4.3. Мере за стварање функционалног тржишта за промет субјективних ауторских права	49
4.3.1. Права на публикације	49
4.3.2. Одређене врсте коришћења заштићеног садржаја у оквиру интернетских услуга.....	50
4.3.3. Правична накнада у уговорима о искоришћавању склопљена са ауторима и извођачима	52
4.4. Контрoверзне одредбе Директиве	53
4.5. Примена реформе ауторских права ЕУ у Француској и Немачкој	58
4.5.1. Француска	58
4.5.2. Немачка	59
4.6. Ко добија а ко губи са новом Директивом?.....	60
5. BLOCKCHAIN ТЕХНОЛОГИЈА– КОРАК ДАЉЕ ЗА АУТОРСКА И СРОДНА ПРАВА –	65
5.1. Blockchain технологија	66
5.2. Функционална перспектива blockchain-а.....	69
5.2.1. Токен као податак	70
5.3. „Паметна“ (Smart) права интелектуалне својине и паметни уговори (Smart contracts)	70
5.3.1. Паметни уговори (Smart Contracts).....	71
5.4. Blockchain и ауторско право.....	74
5.4.1. Непроменљиви ланци власништва	77
5.4.2. Паметне трансакције са лиценцама	78
5.4.3. Виши степен анонимности	81
5.4.4. Неовлашћено умножавање и стављање у промет ауторских дела	83
5.4.5. Право аутора на адекватну накнаду	84
ЗАКЉУЧАК	85
ЛИТЕРАТУРА	89
САЖЕТАК	94
БИОГРАФИЈА.....	96

УВОД

Дигиталне технологије, широкопојасне везе и ослањање на Интернет у свакодневном животу трансформисали су начин на који се креативни садржај производи, дистрибуира и користи. Интернет је постао кључни канал дистрибуције различитог садржаја. Пословни модели незамисливи пре само 15 година постали су данас наша неизбежна стварност. Мрежне платформе и мрежне услуге постали су главни канали за уживање потрошача у креативним садржајима. Дигитално умножавање садржаја постало је једноставно и брзо. Корисници имају могућност приступа дигиталном садржају путем више уређаја, било када и било где на јединственом тржишту. Када се то не догоди, тешко разумеју зашто. Притом, потребно је прилагодити правила ЕУ о ауторским правима како би сви учесници на тржишту и грађани могли да искористе могућности овог новог окружења. Модернизација правила о ауторским правима ЕУ први пут је најављена у Политичким смерницама председника Juncker-а за нову Комисију, а даље је наведена у стратегији јединственог дигиталног тржишта. Главни циљ је постићи широку доступност креативног садржаја широм ЕУ, осигурати да правила ЕУ о ауторским правима и даље пружају висок ниво заштите носиоцима права уз одржавање адекватне равнотеже са другим циљевима јавних политика, попут образовања, истраживања и иновација, као и једнак приступ особама са инвалидитетом у дигиталном окружењу. Ови циљеви играју важну улогу у европском економском и друштвеном напретку, међународној конкурентности и културној разноликости. Сви се подједнако баве потребама носилаца права и корисника садржаја заштићених ауторским правима.

Ауторска права награђују кретивност и улагање у креативни садржај. Оквир ауторских права који нуди висок ниво заштите основа је глобалне конкурентности европских креативних индустрија. Заједно са принципима слободног кретања роба и услуга на унутрашњем тржишту, правилима конкуренције ЕУ и нашим медијима и културним политикама, ауторска права су саставни део скупа правила која регулишу циркулацију креативног садржаја широм ЕУ. Интеракција између ауторских права и ових других области политике одређује како се вредност ствара из производње и дисеминације дела и како се она дели међу релевантним учесницима на тржишту.

Новоусвојена Директива о ауторским правима на јединственом дигиталном тржишту у основи ће преобликовати законодавство о ауторским правима ЕУ. Међу

најконтроверзнијим одредаба је члан 17., чији је циљ решавање наводне неусклађености између вредности коју мрежне платформе за размену садржаја извлаче из креативног садржаја и прихода који се враћа власницима ауторских права. Нова Директива се јавља као нужност стварних проблема који погађају савремена ауторска права. То су ширење кршења ауторских права за размену садржаја и усклађивање одговорности посредника чије се услуге користе за приступ и ширење садржаја заштићених ауторским правима. Тренутни застарели правни оквир ЕУ није добро припремљен за решавање таквих проблема. Уместо тога, он ствара правну несигурност за кориснике и посреднике у мрежном окружењу, а истовремено ствара неправичну расподелу профита међу учесницима у ауторскоправном односу. Очекује се да ће нова правила променити овакво стање.

Једну од најновијих продуката дигиталне технологије, која је значајна и за ауторско право, представља blockchain. Када се говори о blockchain технологији углавном се мисли на крипто-валуте као што су Bitcoin, Ethereum и друге. Међутим, blockchain је вишенаменска технологија са многим другим потенцијалним апликацијама. Овај рад анализира како се blockchain технологија може користити у области ауторских права, посебно у погледу администрирања и дистрибуције дела заштићених ауторским правима. Такође, бави се и испитивањем питања изазова и проблема који могу настати таквом употребом.

У 2008. години, Satoshi Nakamoto, псеудоним који су користили креатори крипто валута Bitcoin, објавио је рад у којем описује техничке карактеристике Bitcoin-а. Nakamoto је имао визију „електронског система плаћања заснованог на криптографском доказу уместо на поверењу, омогућавајући било којој од двеју уговорних страна да извршавају директне трансакције међусобно без потребе за посредовањем поуздане треће стране“. Основна технологија, blockchain, не само да треба да револуционисе финансијску индустрију, већ и да трансформише готово сваки део нашег живота, попут трансакција са некретнинама, гласања, закупа и продаје аутомобила, управљање ланцем снабдевања и здравствене заштите. Једно од најперспективних подручја употребе је управљање правима интелектуалне својине, посебно делима заштићеним ауторским правима попут музике, видео записа, софтвера, слика и текста. Овај рад анализира како blockchain технологија може бити од користи у вези са администрацијом и дистрибуцијом дела заштићених ауторским правима.

1. ЛЕГИСЛАТИВА У ОБЛАСТИ АУТОРСКОГ ПРАВА

Европска Унија прешла је дуг пут од пет држава чланица оснивача које су потписале Римски уговор 1957. године, са намером да постигну економску интеграцију. Европска Унија је прерасла у респектабилну заједницу (систем), са чланством од двадесет и седам држава и сваке године генерише око 2500 нових прописа (са преко 5000 страница службеног текста). Иако у Уговорима није изричито наведено, право Европске Уније има примат над законом држава чланица. Европска забринутост за ауторска права и интелектуалну својину углавном је непрекидно расла како су информације постајале значајније и постајала економска роба. То је резултирало респектибилном колективном праксом о интелектуалном власништву у вези са слободном трговином роба и услуга међу заједницама и у односу на правила о конкуренцији из Уговора о ЕЗ. Једанаест Директива и две уредбе посебно усклађују различите аспекте ауторског и сродних права, а ауторска и сродна права такође су обухваћена Директивом о спровођењу права интелектуалне својине.

Закон о ауторским и сродним правима штити „оригинална дела из области књижевности и уметности.“ То укључује креације ума попут музичке композиције, писања и визуелне уметности.¹

WIPO је ову област закона о интелектуалном власништву дефинисао као „правни термин који се користи за описивање права која ствараоци имају на своја књижевна и уметничка дела. Дела обухваћена ауторским правима крећу се од књига, музике, слика, скулптура и филмова, до рачунарских програма, база података, реклама, мапа и техничких цртежа“.² Ова специфична врста права интелектуалне својине делимично је усклађена у ЕУ. Национални закони се и даље могу међусобно разликовати у појединим аспектима као што су морална права, уговорно право о ауторским правима, ограничења и изузеци. Хармонизација закона о ауторским правима била је спора и опрезна, јер је то веома важна тема за државе чланице. Ауторска дела су заштићена на основу двадесет и седам националних закона, од којих сваки успоставља национална права. Стога су ауторска права и даље у основи везана за сваку од двадесет и седам националних јурисдикција које данас чине Унију. У исто време имамо значајно тело „заједничких правила“, велику „правну тековину ЕУ“, како се то често назива. Ова тековина ЕУ развијала се више од две деценије. Први значајнији акти ЕУ у области

¹ Annette Kur, Thomas Dreier and Stefan Luginbühl, *European Intellectual Property Law* (2nd edn, Edward Elgar Publishing Limited 2019) 287.

² WIPO, 'Copyright' (Wipo.int, 2020) accessed 25 March 2020.

ауторских права била је Директива о правној заштити рачунарских програма из 1991. године³, преко Директиве о колективном управљању правима усвојена у марту 2014. године⁴ до задње Директиве о ауторским и сродним правима на јединственом дигиталном тржишту, усвојене 17. априла 2019. године.⁵ Тренутно се сет „заједничких правила“ састоји од једанаест Директива које представљају правне инструменте који обавезују државе чланице у погледу резултата које треба постићи, али се чланицама препушта избор облика и метода. Директиве, према томе, захтевају усвајање мера за спровођење у свакој држави чланица, које ће се имплементирати кроз измене и допуне постојећих националних закона о ауторским правима. Крајњи циљ хармонизације ауторског права међу чланицама Европске Уније је јасно утврђен Уговором о функционисању Европске уније: успостављање унутрашњег тржишта – односно подручја без унутрашњих граница у којем је осигурано слободно кретање роба и услуга. Наравно, постоје циљеви од јавног интереса који се узимају у обзир приликом дефинисања политика унутрашњег тржишта, али успостављање унутрашњег тржишта правни је темељ и циљ деловања ЕУ.

Правила ЕУ о ауторским правима креирана су донекле органски. Неке директиве бавиле су се одређеним питањима у погледу предмета заштите, попут Софтверске директиве или Директиве о правној заштити база података. Друге су се бавиле одређеним правима, попут Директиве о закупу и правима позајмљивања или Директиве о сателитском и кабловском емитовању, или посебна питања, попут Директиве о трајању заштите ауторских и сродних права. Директива из 2001. године – која се често назива „Директивом о информационом друштву“ или „Директива о ауторским правима“ – њоме се утврђује већина права, укључујући она која су укључена у дигитални пренос, и изузеци од права аутора, извођача, произвођача фонограма, филмских продуцената и радиодифузних организација. Постоје још две директиве које би требало сматрати делом правила ЕУ које регулишу ауторска права, иако обе имају шири опсег: Директива о примени права интелектуалне својине из 2004. године, која се примењује на хоризонтално спровођење права интелектуалне својине, и 2000. године – Директива о трговини, која успоставља сигурне луке за добављаче Интернет услуга,

³Directive 2009/24/EC, of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the Legal Protection of Computer Programs, 2009 O.J. (L 111) 16.

⁴Directive 2014/26/EU, of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on Collective Management of Copyright and Related Rights and Multi-Territorial Licensing of Rights in Musical Works for Online Use in the Internet Market, 2014 O.J. (L84) 72.

⁵Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, [2019] OJ L 130/92.

укључујући случајеве кршења ауторских права. Занимљиво је напоменути да су, генерално говорећи, они који се залажу за потребу преиспитивања ауторских права у Европи такође тврдили да нема потребе за прегледавањем ове две директиве.⁶

Европска комисија покренула је „Стратегију јединственог дигиталног тржишта“, 2015. године и свој програм рада назвала „Ка модерном, више европском оквиру за ауторска права“,⁷ а након тога, 2019. године покренула „Директиву о јединственом дигиталном тржишту“.⁸ Ова посебна Директива укључује различите теме чији је циљ олакшавање и усклађивање различитих „дигиталних и прекограничних употреба заштићеног садржаја“. О тим стварима се у ствари није расправљало или нису у довољној мери расправљане у претходним директивама. Ова Директива је прва која расправља о питањима правичности у уговорима закљученим између аутора/извођача и издавача/медиских предузећа. Такође, промовише транспарентност информација, побољшане праксе лиценцирања и добро функционисање тржишта ауторских права.

1.1. Међународно право

Извори закона о ауторским правима у државама чланицама Европске Уније укључују међународне уговоре, законодавство Уније и национално право. Права која се додељују ствараоцима оригиналних дела у свакој држави чланици Европске Уније варирају у зависности од њеног националног законодавства и правне традиције. Међутим, иако закон о ауторским правима у Европској унији остаје у основи национални закон, национална правила се постепено приближавају међународним уговорима и законодавством ЕУ, који усклађују различита права аутора и извођача, продуцентата и емитера.

⁶Eger Thomas, Scheufen Marc, *The Past and the Future of Copyright Law: Technological Change and Beyond*, 2012, University of Hamburg.

⁷European Intellectual Property Law (n40) 57; Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 'Towards a modern, more European copyright framework', (9.12.2015) COM(2015) 626 final.

⁸ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, [2019] OJ L 130/92.

Многе директиве ЕУ одражавају обавезе држава чланица према Бернској конвенцији⁹ и Римској конвенцији¹⁰, као и обавезе ЕУ и њених држава чланица према споразуму „TRIPS“ Светске трговинске организације (World Trade Organisation – WTO)¹¹, Организација за образовање, науку и културу Уједињених нација (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Паришка конвенција¹² и два уговора о светској организацији за интелектуално стваралаштво (WIPO – World Intellectual Property Organisation) из 1996. године: WIPO Уговор о ауторским правима¹³ и WIPO Уговор о интерпретацијама и фонограмима¹⁴). Током последњих година, Унија је потписала још два WIPO уговора: Пекиншки уговор о аудиовизуелним представама¹⁵ и Маракешки уговор за омогућавање приступа објављеним делима од стране лица која су слепа, слабовида или на други начин онемогућена да користе штампане материјале.¹⁶ Штавише, многе одредбе закона Уније огледају се у споразумима о слободној трговини које је Унија закључила са великим бројем трећих земаља.

1.2. Законодавство ЕУ

Законодавство ЕУ о ауторским правима је сет од једанаест директива и две уредбе, који усклађују основна права аутора и извођача, продуцента и емитера.

Постављањем усклађених стандарда, закон ЕУ смањује националне разлике и осигурава ниво заштите потребан за подстицање креативност и улагања у креативност. Хармонизовани стандарди такође промовишу културну разноликост и гарантују бољи приступ потрошачима и предузећима дигиталном садржају и услугама широм Европе.

Регулаторни оквир ЕУ за ауторска и сродна права (правна тековина) састоји се од:

⁹ Berne Convention, of 9 September 1886, for the Protection of Literary and Artistic Works, amended on 28 September 1979 (administered by the WIPO).

¹⁰ Rome Convention, of 18 May 1964, for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations (administered by the WIPO).

¹¹ Agreement on trade-related aspects of intellectual property rights (Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994).

¹² Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions adopted by the General Conference of the Unesco in Paris on 20 October 2005.

¹³ WIPO Copyright Treaty adopted in Geneva on 20 December 1996.

¹⁴ WIPO Performances and Phonograms Treaty adopted in Geneva on 20 December 1996.

¹⁵ Beijing Treaty on Audiovisual Performances, adopted by the Diplomatic Conference on the Protection of Audiovisual Performances in Beijing, on 24 June 2012 (administered by the WIPO).

¹⁶ Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons who are Blind, Visually Impaired or otherwise Print Disabled, adopted in Marrakesh on 27 June 2013 (administered by the WIPO).

- Директива о усклађивању одређених аспеката ауторског и сродних права у информационом друштву, 22. мај 2001. године - Directive on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society ("InfoSoc Directive");
- Директива о праву давања у закуп и на послугу и о извесним сродним правима у области интелектуалне својине, 12. децембар 2006. године - Directive on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property ("Rental and Lending Directive");
- Директива о праву препродаје (слеђења) у корист аутора оригиналног примерка ликовног дела, 27. септембар 2001. године - Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art („Resale Right Directive”);
- Директива о координацији неких правила која се односе на ауторско право и сродна права примењивих на сателитско емитовање и кабловску реемисију, 27. септембар 1993. године - Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art („Satellite and Cable Directive“);
- Директива о правној заштити рачунарских програма, 23. април 2009. године - Directive on the legal protection of computer programs (“Software Directive”);
- Директива о правној заштити база података, 11. март 1996. године - Directive on the legal protection of databases („Database Directive“);
- Директива о одређеним дозвољеним употребама дела сирочади, 25. октобар 2012. године - Directive on certain permitted uses of orphan works („Orphan Works Directive“);
- Директива о колективном вршењу ауторских и сродних права и мултитериторијалним лиценцама за права на музичким делима за онлајн употребу на унутрашњем тржишту, 26. фебруар 2014. године - Directive on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market („CRM Directive“);
- Директива о одређеној дозвољеној употреби одређених дела и других предмета заштићених ауторским и сродним правима у корист особа које су слепе, слабовиде или са другим инвалидитетом, 13. септембар 2017. године - Directive on certain permitted uses of certain works and other subject matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired

or otherwise print-disabled („Directive implementing the Marrakech Treaty in the EU“);

- Уредба о прекограничној размени између Уније и трећих земаља о доступним копијама дела у одређеном формату и других предмета заштићених ауторским и сродним правима у корист особа које су слепе, слабовиде или са другим инвалидитетом, 13. септембар 2017. године - Regulation on the cross-border exchange between the Union and third countries of accessible format copies of certain works and other subject matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired or otherwise print-disabled („Regulation implementing the Marrakech Treaty in the EU“);
- Уредба о прекограничној преносивости услуга интернетског садржаја на унутрашњем тржишту, 14. јун 2017. године - Regulation on cross-border portability of online content services in the internal market („Portability Regulation“);
- Директива о ауторским и сродним правима на јединственом дигиталном тржишту, 17. април 2019. године - Directive on copyright and related rights in the Digital Single Market („DSM Directive“);
- Директива о вршењу ауторских и сродних права која се примењује на одређене мрежне преносе радиодифузних организација и поновне емисије телевизијских и радио програма, 17. април 2019. године - Directive on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes („Satellite and Cable II“).

Три додатна инструмента (Directive 87/54/EC, Council Decision 94/824/EC, Council Decision 96/644/EC) усклађују правну заштиту топографија полупроводничких производа. Штавише, Директива о е-трговини и Директива о условном приступу такође садрже одредбе релевантне за вршење и спровођење ауторских права. Општи циљ напора хармонизације ЕУ је омогућити садржајима заштићеним ауторским правима (нпр. књиге, музика, филмови, софтвер итд.) и услугама (нпр. услуге које нуде приступ тој роби) да се слободно крећу унутар тржишта.

1.3. Национална права

Национални системи ауторских права следе две различите правне традиције: грађанско право у континенталној Европи и *common law* (опште право) у англосаксонском систему (Уједињеном Краљевству, Ирској, Малти и Кипру). Континентални модел заснован је на закону о ауторским правима. Инспирацију углавном узима за француски *droit d'auteur*, који је настао након Француске револуције, а карактерише га морална и економска двострука природа права додељена аутору дела. У континенталној Европи су имовинска права (права на репродукцију, дистрибуцију, изнајмљивање, позајмљивање или саопштавање дела јавности) доступна, док су морална права неутуђива и не могу се пренети или одрећи. Холандско законодавство у овом случају представља изузетак, где се аутори делимично могу одрећи својих моралних права. У *common law* систему, где је појам „ауторских права“ своје порекло пронашао као систем за доделу званичних ексклузивних дозвола за штампање и трговину одређеним делима у ограниченом временском периоду, имовинска права преовлађују.

Извесно усклађивање два система започело је доношењем Бернске конвенције о заштити књижевних и уметничких дела, 1886. године, која међународно признаје права на ауторство и право на приговор на било какво сакаћење, деформацију или другу модификацију или другу увредљиву радњу која би била штетна на част и углед аутора. Та два главна морална права су последично уграђена у британски и ирски закон. Они су међутим, уграђени као права која се додељују и на тај начин се могу одрећи. Морална права и даље представљају једно од подручја у којима национално право показује највеће разлике. Остала подручја у којима државе чланице показују велика разлика су категорије радова који су искључени из заштите и радње експлоатације које се под строгим околностима могу изводити без одобрења носиоца права (изузети и ограничења).

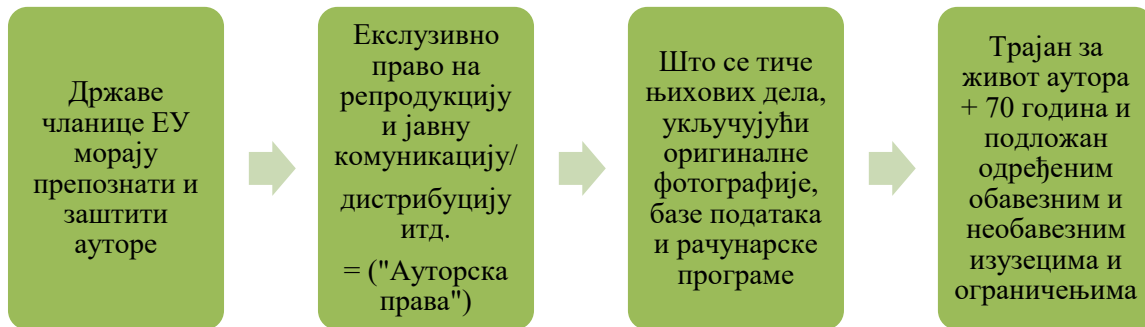
1.4. Ауторско дело (дефиниција и садржина права)

Ауторска права и сродна права су врсте права интелектуалног власништва које признају и штите све европске државе у погледу ауторских дела и одређених других категорија изражајног и информативног садржаја. Они су ограничени у трајању и својим носиоцима додељују низ еклузивних права, укључујући у већини случајева права на умножавање и саопштавање јавности заштићеног дела или предмета. Према уговорима, креирање и коришћење заштићеног дела или предмета нису међу радњама које су резервисане за носиоца права, нити постоји било какво правило против опстанка ауторских или сродних права на два или више идентичних и независно створених или произведених дела или предмета материје. У том погледу, ауторска и сродна права пружају мање заштите од регистрованих права интелектуалне (индустријске) својине као што су нпр. патенти, жигови и др. Они такође подлежу већем броју изузетака и ограничења, покривајући читав низ слобода изражавања и друга дела трећих страна заснованих на јавном интересу. Што се тиче осталих права интелектуалне својине, њихово кршење може довести до грађанске и кривичне одговорности.

У Европи ауторска и сродна права настају и заштићена су националним законима појединих држава. Закони ЕУ дефинишу благодати власништва ауторским правима тако што садрже затворену листу еклузивних имовинских права, укључујући права на репродукцију заштићеног дела директно или индиректно и у целини или делимично, и саопштавање заштићеног дела јавности. Такође, захтева се да ауторска права на делу трају до 70 година након ауторове смрти и да ступају на снагу у том периоду у складу са законима појединих држава чланица, сагласно слободном кретању ЕУ и другим принципима, од којих су многи прилагођени и стога изражени у суштини самих принципа ауторских права ЕУ. Што се тиче изузетака и ограничења, законодавство ЕУ налаже да ауторска права имају одговарајућа ограничења, како не би спречили треће стране да праве привремене и пролазне или случајне копије дела неопходних за рад технолошког процеса, попут претраживања Интернета, додатно дозвољавајући државама чланицама да признају одређене даље изузетке од кршења ауторских права који покривају дела треће стране као репродуковање и саопштавање делова дела у сврху истраживања, извештавања вести, критике или прегледа, студије упутства, цитата или пародије. У оквиру ограничења која су им наметнута, државе чланице задржавају законодавну надлежност, као ствар права ЕУ, да утврди права

аутора у вези са њиховим делима, укључујући захтеве за њихово преживљавање и законе који регулишу њихово коришћење.¹⁷

Слика 1.–ЕУ ауторска права

Извор: Justine Pila, Paul Torremans, European Intellectual Property Law, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2019.

Прецизан опсег преостале домаће надлежности није јасан, делимично због несигурности у вези са природом и обимом празнина у самом законодавству ЕУ о ауторским правима, и неслагања у погледу надлежности Европског суда правде да попуни те празнине помоћу своје судске праксе. Поред тога, вршење такве надлежности коју државе чланице задржавају даље је ограничено њиховим обавезама према међународним инструментима, укључујући Бернску конвенцију за заштиту књижевних и уметничких дела 1886/1971. године, које се ЕУ и њене државе чланице морају придржавати.¹⁸ Примери укључују морална права аутора и извођача, као и ауторска и друга права у погледу јавних извођења и приказивања ауторских дела и предмета сродних права, која у великој мери остају, мада не у потпуности, нетакнута законодавством ЕУ, без обзира на њихово јединствено тржиште.¹⁹

Законодавство ЕУ изричито признаје захтеве међународних инструмената у вези са овим правима, укључујући уводну изјаву 19. Директиве о информационом друштву. Пример таквих захтева пружа члан 6bis Бернске конвенције, који признаје права појединаца:

¹⁷ Justine Pila, Paul Torremans, European Intellectual Property Law, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2019.

¹⁸ Видети Article 5 Protocol 28 EFTA Agreement и Article 1(4) WCT; Section 1.3.2 и 2.5.2.3.

¹⁹ Commission Communication of 20 November 1996, "Follow-up to the Green Paper on copyright and related rights in the information society" COM (96) 568 final (1995 Green Paper Follow-up).

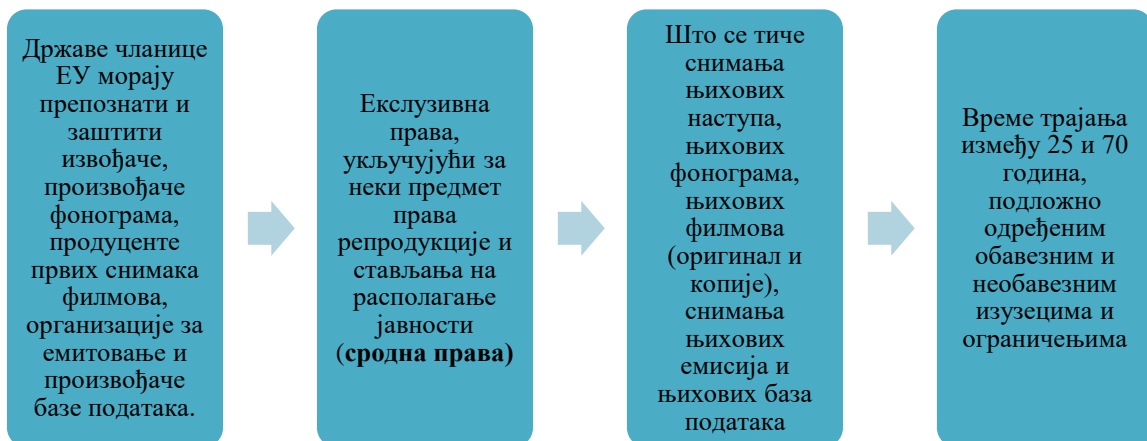
- Да буду идентификовани као аутори било ког дела које створе и;
- Да спрече друге да своја дела подвргну погрдном поступању, у сваком случају за трајање ауторских права на дела.

Ова такозвана права патернитета и интегритета замишљена су као морална права због њихове непреносивости и њихове концепције као такве у јуриспруденцији домаћих европских држава. Такође су укључена у нека домаћа европска схватања моралних права, традиционално и/или тренутно, додатна права која су изостављена из Бернске конвенције:

- Утврђивање спремности за јавни промет дела које је створио аутор (право на обелодањивање);
- Право на повлачење дела из јавног промета (право на повлачење),
- Могућност да се не идентификује као аутор дела које није креирало (право неатрибуције);
- Право на приватност у погледу одређених наручених дела, попут филмова и фотографија (право на приватност);
- Да учествује у било којој добити која настаје препродајом оригиналних материјалних приказа одређених врста уметничког дела (право препродаје).

Иако закон ЕУ регулише морална права аутора као таква, са изузетком права препродаје, он у своју дефиницију изузетака и ограничења која државе чланице могу да признају због кршења ауторских и сродних права укључује ограничену заштиту права на откривање података, као и други облици индиректне заштите моралних права и интереса аутора да контролишу околности и начин на који су њихова дела представљена јавности.

Слика 2. – Сродна права ЕУ

Извор: Justine Pila, Paul Torremans, European Intellectual Property Law, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2019.

Поред ауторских права, право ЕУ захтева да државе чланице признају и заштите сродна права у погледу затворене листе неауторских експресивних предмета, укључујући емитовање, фонограме, снимке филмова и представа и одређене базе података, под сличним условима онима који управљају ауторским правима. Иако су неке теме, попут база података, способне да привуку заштиту ауторских и сродних права, природа, обим и корисници такве заштите разликују се, у складу са различитим фокусом и циљевима сваке врсте права.

Широм Европе ауторска и сродна права постоје и могу се стећи и реализовати без потребе за регистрацијом или другим формалним мерама државе заштитнице. У том смислу се још једном разликују од регистрованих права индустријске својине, укључујући патенте, жигове и др. Једна од последица ове разлике је одсуство било ког званичног регистра било права, било власника права од којих се мора добити дозвола да би се дело или предмет законито репродуковало или саопштило јавности. То доводи до такозваног проблема дела сирочади, који се јавља тамо где се носиоц ауторских права не може идентификовати разумном марљивом претрагом, спречавајући било коју трећу страну да користи заштићено дело на начин који није у складу са њиховим ауторским правима.

Размере овог проблема је тешко проценити. Тако, на пример, студије током последње деценије показале су да је број дела сирочади у Европи укупно око 3 милиона, или 13% свих књига заштићених ауторским правима, а број фотографских

дела сирочади у музејима једне државе чланице око 17 милиона укупно, или 90% свих заштићених дела фотографија у колекцијама музеја.²⁰

У Републици Србији *Законом о ауторском и сродним правима* („Сл. гласник РС“, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 – одлука УС и 66/2019) уређују се права аутора књижевних, научних, стручних и уметничких дела (ауторско право), право интерпретатора, право првог издавача слободног дела, права произвођача фонограма, видеограма, емисија, база података и право издавача штампаних издања као права сродна ауторском праву, начин остваривања ауторског и сродних права и судска заштита тих права. Појам ауторског дела дефинисан је у члану 2. наведеног закона. Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања, као и допуштеност јавног саопштавања његове садржине.

Ауторским делом сматрају се, нарочито:

- 1) Писана дела (књиге, брошуре, чланци, преводи, рачунарски програми са пратећом техничком и корисничком документацијом у било којем облику њиховог изражавања, укључујући и припремни материјал за њихову израду и др.);
- 2) Говорна дела (предавања, говори, беседе и др.);
- 3) Драмска, драмско-музичка, кореографска и пантомимска дела као и дела која потичу из фолклора;
- 4) Музичка дела, са речима или без речи;
- 5) Филмска дела (кинематографска и телевизијска дела);
- 6) Дела ликовне уметности (слике, цртежи, скице, графике, скулптуре и др.);
- 7) Дела архитектуре, примењене уметности и индустријског обликовања;
- 8) Картографска дела (географске и топографске карте);
- 9) Планови, скице, макете и фотографије;
- 10) Позоришна режија.

²⁰A. Vuopala, „Assesment of the Orphan Works Issue and Costs for Rights Clearance“, Report commissioned by the European Commission DG Information Society and Media Unit E4 Access to Information, 2010.

Члан 8. наведеног закона говори о настанку права и каже, аутор ужива морална и имовинска права у погледу свог ауторског ауторског дела од тренутка настанка ауторског дела. Субјекти ауторског права одређени су чланом 9. и 10. истог закона, односно аутор је физичко лице које је створило ауторско дело. Аутором се сматра лице чије су име, псеудоним или знак назначени на примерцима дела или наведени приликом објављивања дела, док се не докаже друкчије. Коаутор је физичко лице које је заједничким стваралачким радом са другим лицем створило дело. Носиоци ауторског права су аутор дела и лице које није аутор, а које је стекло ауторско право у складу са законом.²¹

1.5.Услови заштите и права аутора

Да би добио заштиту ауторских права, аутор мора да створи дело које испуњава све услове за заштиту. Директива InfoSoc ускладила је законодавство држава чланица у погледу заштите аутора и њихових одговарајућих дела.

С међународног становишта, оригиналност је суштински услов закона о ауторским правима. У ствари, само дела која показују минималну количину оригиналности могу добити заштиту. Међутим, према Томасу Маргонију, оригиналности недостаје прецизна законска дефиниција у међународном праву. Ипак, у закону ЕУ овај концепт је усаглашен у свим држава чланицама. Услов за заштиту ауторских права на дела у ЕУ обично се дефинише као „ауторско интелектуално стваралаштво“. То такође значи да дело мора бити резултат интелектуалног рада који је свестан и мора имати „отисак ауторове личности“.²²

Главни циљ закона о ауторским правима је промовисање креативног изражавања, у супротном се друштва и економије не би развијале истим темпом као данас без признавања власништва аутора над његовим делом. Ова права, а посебно ексклузивна права, додељена ауторима, представљају „кључну компоненту закона о ауторским правима“. Они се углавном састоје од права на репродукцију, права на дистрибуцију,

²¹Закон о ауторском и сродним правима. Сл. гласник РС. бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 – одлука УС и 66/2019.

²²Hubert Erika, *Artificial Intelligence and Copyright Law in a European context*, Lund, 2010, Faculty of Law Lund University.

права на закуп и позајмљивање и права на односе са јавношћу.²³ Ова права су разумљиво веома важна јер дају ствараоцима могућност да одлуче шта намеравају да ураде са својим делима. Без ових права и заштите ауторских права на своја дела, већина стваралаца не би осетила подстицај за стварањем, јер од тога не би добили ништа, њихова дела би заправо пала у јавно власништво.

Када се креира оригинално књижевно, научно и уметничко дело, попут песама, чланака, филмова, песама или скулптура, заштићено је ауторским правом које припада аутору. Нико други нема право да то дело објави или репродукује. У земљама ЕУ ауторска права штите ауторска права до 70 година након смрти аутора или 70 година након смрти последњег преживелог аутора у случају дела заједничког ауторства (коауторства). Изван ЕУ, у било којој земљи која је потписала Бернску конвенцију, трајање заштите ауторских права може варирати, али траје најмање 50 година након ауторове смрти. Заштита ауторских права даје следећа екслузивна права:

- Имовинска права – гарантују аутору да има контролу над својим делом и накнаду за његово коришћење продајом или лиценцирањем,
- Морална права – обично штите права аутора како би му се признало ауторство на његовом делу (право патернитета) и овлашћење на заштиту интегритета дела и на супростављање недостојном искоришћавању дела.

Аутор који створи књижевно, научно и уметничко дело, аутоматски има заштиту ауторских права која почиње од тренутка када створи дело, тако да није неопходан формални поступак пријаве, односно заштите. У сваком случају, аутор може да упозори друге људе да је аутор тог дела тако што ће уз своје дело да приложи обавештење о ауторским правима – као што је текст „сва права задржана“ (all rights reserved), или симбол ©, заједно са годином стварања дела.²⁴

²³European Intellectual Property Law (n40).

²⁴**Пример:** Власник пекаре у Србији жели да објави оглас у новинама, локалном часопису или на веб локацији за промоцију свог посла. Нашао је лепу фотографију традиционалног хлеба на веб локацији и жели да је користи у огласу своје пекаре. Пре него што власник пекаре пошаље оглас, примећује да је фотографија заштићена ауторским правима и да власник не дозвољава бесплатно коришћење фотографије. С тога власник пекаре није овлашћен да ту исту слику користи у огласу. Ако жели да користи слику бесплатно, власник пекаре мора потражити фотографије без ауторских права које су доступне за комерцијалну употребу. Када користи тај материјал, он не мора да тражи одобрење од носиоца права да користи фотографију у свом огласу.

Врсте дела која су заштићена свим националним законима о ауторским правима укључују следеће:

- Књижевна дела (укључујући романе, кратке приче, песме, драмска дела и било која друга писања, без обзира на њихов садржај, како белетристички тако и нефикционални);
- Драмска дела;
- Музичка дела;
- Уметничка дела (било да су дводимензионална попут цртежа, слике).

Економски аспекти ауторских права су сложени, одражавајући различите компромисе између интереса стваралаца, дистрибутера, извођача и потрошача и краткорочних насупрот дугорочних ефеката. Општи циљ система је да обезбеди адекватну накнаду за ствараоце и друге носиоце права (тако да се постигне социјално оптималан ниво креативне активности), док истовремено омогућава широк јавни приступ креативним делима и омогућава другим ствараоцима да се надовежу на претходна дела.

1.6. Утицај европског закона о ауторским и сродним правима на државе чланице

Како су директиве упућене и обавезујуће за државе чланице ЕУ, а не за грађане ЕУ, с тога се на њих појединци не могу позивати директно као на извор законских права и обавеза у хоризонталним правним поступцима. Поред тога, с обзиром да су државе обавезујуће само по питању њихових ефеката, а не и по облику и начину њихове примене, државе задржавају знатну дискрецију када их примењују у земљи. У пракси је дискреционо право држава чланица приликом примене директива ограничено тумачењем Европског суда правде о обавезама домаћих судова у погледу њих. Једнако тако, то тумачење је повећало опсег да се појединци позивају на директиве у хоризонталним домаћим поступцима. Суд правде је сматрао да домаћи судови морају: тумачити домаће законе доследно директивама у мери у којој је то могуће и сваку директиву тумачити наменски, системски и телеолошки, у складу са њеним формулацијама и контекстом у коме се она јавља и циљеви којима се теже према правилима чији је део. Поред тога, члан 267. Уговора о функционисању Европске Уније

(TFEU) захтева од коначних домаћих апелационих судова да сва питања закона Европске Уније која се појаве у националним поступцима и која нису законски акт Европског суда правде, на одлучивање и да се ускладе са одговорима суда на та питања и са свим осталим пресудама релевантним за Суд правде Европске Уније, чак и ако нису строго у оквиру било којих упућених питања. Такође, треба напоменути начин на који Европски суд правде извршава своје обавезе према претходном поступку упућивања из члана 267. TFEU, а посебно његову склоност да преформулише питања која су упутили домаћи судови и да коментарише импликације својих одговора на та питања за домаћи поступак у коме су се постављала питања. С обзиром на ширину покривености законодавством ЕУ у области ауторског и сродних права и број упућивања на Европски суд правде од домаћих судова широм ЕУ, резултат је даље ограничење националног дискреционог права у тумачењу и примени домаћег закона о ауторским и сродним правима и да подржавање утицаја тог закона и његове политике на права појединих држава чланица.²⁵

²⁵Justine Pila, Paul Torremans, *European Intellectual Property Law*, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2019.

2. НОВИ НАЧИНИ ПРИСТУПА И ДИСТРИБУЦИЈЕ КРЕАТИВНОГ САДРЖАЈА

Рад аутора и издавача био је важан покретач развоја нашег света. Писци су обогатили, сачували, протумачили и предали знање и креативност нашој цивилизацији. То не би било могуће без заштите ауторских права. Међутим, писци такође држе нашу будућност у својим рукама и још увек су им потребна ауторска права. Ако не могу правилно да заштите своја дела, ризикују да изгубе контролу над својим креацијама, што би даље могло довести до губитка њиховог прихода. Ако писци не могу да живе од писања, неће ни моћи приуштити писање. То би значило огроман губитак за укупан фонд знања човечанства. До недавно су закони о ауторским правима били сигурни да штите дела писаца на адекватан начин. Иако се много тога догодило откако је стигла механизована штампа Гутенберга и учинила ауторска права неопходним за физичке књиге.²⁶

У нашем дигиталном свету физичка књига више нема исти значај. Веома лако, једним кликом у трену, сада можемо приступити милионима књига на мрежи. Постојећи закони о ауторским правима су застарели у вези са дигитализацијом. Са дигиталном будућношћу било ко може постати објављени писац или издавач било где у свету. Децентрализација тржишта и ширење добављача садржаја нису само благослов за читаоце који сада могу приступити књигама, а раније нису били у могућности. Чак и писци имају користи од тога јер могу да досегну много већој публици. Ово растуће транснационално дигитално тржиште негује не само интерес да заштити садржаје доступне на мрежи, већ и начин да омогући легитимно дељење широм света. Ипак, већ можемо видети нека решења, на пример дигитално управљање правима (Digital Rights Management – DRM), који представља софтвер дизајниран да заштити дигиталне датотеке или претплату за приступ одређеној мрежној платформи. Међутим, та решења имају своје недостатке. У софтвер лако могу да продру не само пирати, већ и самоописани јавни добротвори који деле уверење да садржај треба да буде бесплатан. Што се тиче претплата на часописе и сличне материјале, врло је тешко, ако не и немогуће, контролисати дељење корисничког налога.

Изузетно је тешко предвидети исход дигиталне револуције. Међутим, постоји глобална потреба за осмишљавањем нове технологије и решења за заштиту ауторских права широм света како би се одговорило овом новом изазову са којим се сада

²⁶Epstein Jason, The Future of Publishing, WIPO Magazine, December 2011.

суочавамо. Дигитализација је створила принцип да је било какво копирање прекршај и пројекат Google Books суочава се са овом нефункционалном везом између ауторских права и дигитализације. Има се на уму да Google Books није узет у обзир када је донет савремени закон о ауторским правима. Стоји да је у свету пре Интернета сам поступак копирања био очигледан покретач, али у свету са Интернетом не би увек требало да буде покретач.

Интернет је постао витална платформа за испоруку дигиталних садржаја попут филмова, музике, књига, вести и софтвера. Што је најважније, глобални домет Интернета омогућава да се дигитални садржај готово тренутно испоручи у било који део света. То значи да су многе препреке које спутавају размену производа физичког садржаја значајно смањене или елиминисане у случају дигиталног садржаја. Такође, Интернет појачава значај ауторских права као подстицајног механизма за стварање и ширење дигиталног садржаја. Дигитални садржај буја на Интернету према низу показатеља. Подаци, такође указују да значајан део саобраћаја крши ауторска права, упркос чињеници да је велика већина најпопуларнијих дела легитимно доступна на мрежи. Иако званичне процене нису доступне, CISCO је проценио да ће сви облици видео записа (тј. ТВ, видео на захтев, као и P2P) чинити приближно 90 процената укупног потрошачког Интернет промета до 2015. године. Други пример је брзи раст веб локација које омогућавају корисницима да отпремају и деле садржај на Интернету. Процењује се да је само сајт за размену фотографија Flickr премашио од више милиона фотографија које се у просеку дневно отпремају на његову платформу.

Креатори политике настављају да промовишу стварање и ширење дигиталног садржаја, а ефикасна политика ауторских права (укључујући њено спровођење) је од кључне важности за њихов успех. Декларација OECD-а за будућност Интернет економије из OECD-а из 2008. године и Препорука Савета OECD-а из 2011. године о принципима израде Интернет политике наглашавају да „ефикасна заштита права интелектуалне својине игра виталну улогу у подстицању иновација и унапређује развој Интернет економија“. Иако је глобални досег Интернета потенцијално тржиште дигиталних садржаја учинио веома великим, постоји расправа да ли се постојећи закони и прописи добро "носе" са брзим технолошким развојем. Ипак, како је тржиште дигиталног садржаја расло, тако је важност примене "здравих" ауторских права порасла. Постоји разнолик скуп ставова у вези са оптимизацијом оквира ауторских

права за доба Интернета и о различитим аспектима се тренутно расправља на домаћем и међународном нивоу.²⁷

2.1. Специфичност ауторских дела у дигиталном облику

Појмом дигитализације ауторских дела означавају се радње умножавања ауторских дела у електронском облику и чињења доступним тако умножених примерака на Интернету. Дигитализацијом се може обухватити читаво дело, а може и само његов део. За сваку радњу умножавања и чињења дела доступним јавности неопходно је претходно прибавити сагласност титулара ауторског права, осим у случајевима прописаних ограничења и изузетака од ауторскоправне заштите. Дигитализација ауторских дела посебан значај има за рад Интернет претраживача, који овај поступак спроводе приликом индексирања веб страница у резултатима Интернет претраге. Спорно питање код дигитализације ауторских дела јавља се дигитализација дела недоступних титулара ауторског права. Поступак дигитализације подразумева најпре умножавање дела, а потом и јавно саопштавање дигитализованог примерка. Наиме, дигитализација подразумева производњу примерка дела, што је обухваћено појмом умножавања. Након што се изгради дигитализовани примерак дела, потребно је учинити га доступним заинтересованим корисницима, и то на интеркативан начин. Ауторскоправни прописи не допуштају вршење радњи умножавања и интерактивног чињења доступним ауторских дела без сагласности титулара права.

У дигиталној средини ауторска дела су знатно уједначенија (еквивалентнија). Дигитал је једина средина која може пореметити садржај система класификације, који су ауторска права развила у третирању посебних типова дела. У дигиталној средини, сва ауторским правом заштићена дела – слике, звуци, текстови музика или филмови – састоје се од низа повезаних делића (битова). Ова околност веома је значајна, не само с техничког аспекта, већ и са ауторскоправног, јер таква структуралност дела може водити општем уједначавању дела, изван класификационе шеме ауторског права, и елиминисању правила о специфичности средине, која ће се применити на посебне категорије дела. Потенцијално шире дестабилизирајуће последице дигитализације дела могу проистећи из чињенице, да дело у дигиталној форми може представљати више од

²⁷OECD, Copyright in the Digital Era: Country Studies, Enquires into Intellectual Property's Economic Impact, 2015.

једне врсте дела. Битови су само комадићи – они ништа „не знају“ и „све им је једно“ да ли представљају књижевно, музичко дело или слику – графику. У зависности од тога како су битови повезани, одредиће се која врста ауторског дела ће настати, односно о ком делу је реч. У том смислу, ток битова (делића), који је примарно наоко створен као аудовизуелно дело, може, нпр, бити прераспоређен да створи музичко дело.²⁸

2.1.1. Пластичност (променљивост) форме дела у дигиталној средини

Једна од основних карактеристика ауторских дела у дигиталној форми, јесте њихова променљивост. За разлику од њих, ауторска дела у класичној – штампарској – средини, везана су за опипљиве – стварне – средине и имају тенденцију да такве и остану. Дела у дигиталној средини се лако трансформишу из једне у другу форму. На основу изнетог, јасно произилази да промене у дигиталној средини доносе најмање две групе последица, односно ауторскоправних проблема. На једној страни, то су могућности за злоупотребе у искоришћавању дела, и услед тога, за повреде ауторских права. С друге стране, дигитална средина озбиљно доводи у питање успостављени баланс интереса и моћи између двеју антагонистичких страна: аутора и корисника дела, на једној, и уживалаца ауторских дела, на другој страни.²⁹

2.1.2. Аутоматска производња дела у дигиталној форми

Једна од значајних карактеристика дигиталне средине јесте да у њој могу бити створена нова дела чијег аутора је тешко одредити. Типични случајеви могу бити засновани на компјутерском програму, који може бити створен с јединим циљем, да омогући уживаоцима стварање музике, слика или обичних текстова. Реч је о аутоматском превођењу текстова на Интернету. Друга врста аутоматско-генеративне технологије, значајна у савременом свету електронског пословања, јесте аутоматско стварање база података.³⁰

²⁸Spasić Vidoje, *Pravo intelektualne svojine*, Niš, 2017, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, str. 353.

²⁹Spasić Vidoje, *Autorska dela u digitalnom okruženju*, Niš, 2011, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, str. 93.

³⁰*Ibid.*, str. 94-95.

2.1.3. Идентичност дигиталних копија са оригиналом

Следећа веома битна карактеристика дигиталних дела огледа се у околности, да су дигиталне копије идентичне оригиналним примерцима дигиталних дела. Тако, нпр. када се пресними неко књижевно дело са CD-ROM-а, или са хард диска на дискету, или се пресними („нареже“) музичко дело са CD-а или MP3-а на CD, онда нема никакве разлике између таквих умножених примерака. Ако су копија и оригинал идентични поставља се питање шта је у том случају копија, а шта оригинал, односно постоји ли реална могућност замењивања копије и оригинала.³¹

2.2. Дигитална трансформација

Недавна дигитална револуција и посебно појава Интернета снажно су утицали на готово све индустрије, укључујући индустрију са интензивним ауторским правима. У контексту индустрија са интензивним ауторским правима, две специфичне области утицаја заслужују ближи поглед:

- Они елементи Интернет револуције који утичу на сам садржај, попут дигитализације садржаја, брзог преноса и јефтиног складиштења;
- Нови пословни модели који су омогућени овим техничким променама.

Данас напредне економије преусмеравају фокус са физичких предмета на нематеријалну имовину. Сходно томе, значај дигиталних производа расте, јер они пружају нови замах економијама након новог технолошког развоја, креативних иновација и сталних побољшања инфраструктуре. Три главне компоненте ове технолошке револуције су: дигитализација садржаја, брзи раст брзе комуникационе инфраструктуре и драматичан пад трошкова чувања података.

Дигитализација садржаја је један од главних феномена који утиче на индустрију са интензивним ауторским правима. Данас дигитални креативни садржај улази и мења многе постојеће креативне секторе како се појављују нова технолошка достигнућа. Неке индустрије са интензивним ауторским правима користе дигитални садржај као

³¹Ibid., str. 96;

алтернативу физичким добрима које нуде (нпр. музички снимци, филмови). Други нуде потпуно нове производе (нпр. рачунарске игре на мрежи, забавни и пословни софтвер) који су јединствено дигитални. Кључно својство дигиталног садржаја је његов бестелесни карактер. То резултира скупом економских карактеристика које дигитални садржај чине посебно различитим од опипљивих добара. Ове разлике су дате у табели 1.

Табела 1. – Резиме кључних разлика између материјалних добара и дигиталних садржаја

Карактеристике производа	Материјална добра	Дигитални садржај
Маргинални трошкови репродукције	Позитивни	Углавном нула
Завистан од хардвера	Ограничен	Завистан од хардвера
Дигитална испорука	Немогућа	Могућа
Обим тржишта	Географски лимитирана	Глобално

Извор: OECD, Copyright in the Digital Era: Country Studies, Enquires into Intellectual Property's Economic Impact, 2015;

Маргинални трошкови репродукције. Главна последица нефизичког облика дигиталног садржаја је његов занемарљиво мали трошак репродукције. То значи да се једном створени дигитални садржај може репродуковати са релативно мало трошкова и труда. Штавише, у већини случајева копија дигиталног садржаја нуди исти квалитет као и оригинал. У случају опипљивог производа који садржи одређени креативни садржај (нпр. књига или оптички диск), репродукција укључује одређене позитивне маргиналне трошкове испоруке (нпр. материјали који се користе за производњу, трошкови паковања, испоруке итд.), и по квалитету може се разликовати од оригинала.

Зависност од хардвера. Хардвер је неопходна подршка за сав дигитални садржај (нпр. складиштење на тврдом диску, оптичком диску, серверу или другом уређају), а потенцијални услужни програм који дигитални садржај нуди крајњем кориснику не може се добити без одговарајућег хардвера. Због тога постоје јаке везе и комплементарности између хардвера и дигиталних производа. Уствари, трендови у потрошњи дигиталног садржаја помно прате најновија технолошка достигнућа.

Дигитална испорука. Бестелесни карактер дигиталног производа омогућава његову дигиталну испоруку, на пример, путем Интернета или локалних мрежа. Могућа

дигитална испорука подразумева значајно смањење трошкова набавке дигиталног производа (нпр. смањењем или уклањањем трошкова претраживања, транспорта и складиштења), што заузврат значајно олакшава процес дистрибуције. У исто време, дигитална достава представља различите изазове за одрживу и сигурну структуру испоруке.

Обим тржишта. Обиман развој глобалних рачунарских мрежа омогућио је тренутну испоруку дигиталних производа у било који део света. То имплицира да тржиште дигиталних производа има потенцијално глобални опсег и многе препреке које ограничавају размену физичких производа (нпр. скуп превоз, увозне царине итд.) не ограничавају размену дигиталних производа.³²

2.2.1. Ограничења и изузеци у вези са ауторским правима

Технологијом омогућена лакоћа копирања и трансферисања садржаја захтева адекватна законска решења у овој области. Поступак лиценцирања ауторских права у дигитално доба може бити прескуп, тежак за употребу, приступ недовољно транспарентан итд. Према извештају, требало је скоро пет година да ВВС прикупи права неопходна за покретање своје популарне услуге iPlayer. Тако велики трошкови времена и новца које индустрија често може сносити постају обесхрабрујуће за појединачне кориснике. Сходно томе, технологија је омогућила лакоћу копирања и трансформирања захтева за правним оквиром који минимизира ове новчане и неновчане трансакционе трошкове, посебно у области личне употребе малог обима. Организације за колективно управљање могу бити корисне за смањење трансакционих трошкова како би носиоци права могли лакше да управљају својим колекцијама садржаја. Други флексибилни аранжмани за лиценцирање, попут микро-лиценцирања и подлиценцирања, такође могу створити повећану ефикасност, као и ефикасне базе података које пружају власништво и друге информације. Још један пример ситуација за које су креатори политике увели ограничења и изузетке је када јавне користи или оно што економисти називају позитивним екстерналијама могу бити повезане са копирањем садржаја заштићених ауторских правима. Тако, нпр., примењена су одређена и ограничена изузећа за употребу материјала заштићених ауторским правима

³²OECD, Copyright in the Digital Era: Country Studies, Enquires into Intellectual Property's Economic Impact, 2015.

у сврху истраживања или студије, судског поступка, пародије или сатире и критике или преиспитивања.

2.2.2. *Обим ауторских права*

Ауторска права се могу применити на широк спектар креативних, интелектуалних или уметничких облика или „дела“. Специфичности се разликују у зависности од јурисдикције, али то може укључивати песме, драме и друга књижевна дела, филмове, кореографију, музичке композиције, звучне записе, перформансе уживо, слике, цртеже, скулптуре, фотографије, рачунарски софтвер, радио и телевизијске емисије и индустријски дизајн.

У контексту технолошког напретка важно је уочити питања везана за заштиту података ауторских права. Економске и социјалне активности дуго се ослањају на податке. Данас је, међутим, технологија омогућила прелазак на социоекономски модел заснован на подацима, у којем су подаци основна имовина која може створити значајну конкурентску предност и покренути иновације, одрживи раст и развој. Податке могу створити људи или машине (попут сензора који прикупљају климатске информације, сателитске слике, дигиталне слике и видео записе, евиденције трансакција куповине, GPS сигнале итд.). Генеришу се у многим секторима привреде, преко здравства до транспорта и енергије, и чувају се у базама података.³³

У контексту ауторских права, неопходно је разликовати креативне и не креативне базе података, јер се за сваку од њих примењује различит скуп правних правила. Генерално, правни системи штите креативне базе података које представљају креативну компилацију према закону о ауторским правима. Не креативне базе података су оне које не садрже компоненту која би се могла сматрати креативном и оригиналном, иако је њихово стварање захтевало одређени ниво напора или улагања. Међутим, ниво креативности потребан за заштиту ауторских права који прави разлику између креативне и не креативне базе података није јасно дефинисан. Поред тога, неке земље пружају правну заштиту за не креативне базе података било њиховим укључивањем у своје законодавство о ауторским правима или *sui generis* правом

³³OECD (2013b), "Exploring Data-Driven Innovation as a New Source of Growth: Mapping the Policy Issues Raised by "Big Data"", OECD Digital Economy Papers, No. 222, OECD Publishing.

(посебно право) за заштиту некреативних база података које не испуњавају потребан ниво креативности за заштиту ауторских права, су направљени уз значајна улагања.

2.2.3. Дела сирочади (*Orphan work*)

Дела сирочади су дела попут књига, новинских чланака или чланака у часописима или филмовима који су и даље заштићени ауторским правима, али за која се власници ауторских права не могу лоцирати да би добили дозволе за ауторска права. Дела сирочади налазе се у колекцијама европских библиотека и културних институција. Дигитализација и ширење дела сирочади представљају посебан културни и економски изазов: одсуство познатог носиоца права значи да културне институције нису у могућности да добију потребно овлашћење за дигитализацију књиге, нпр. дела сирочади представљају значајан део колекција европских културних институција (нпр. британска библиотека процењује да су 40% колекције заштићене ауторским правима – укупно 150 милиона дела – дела сирочади).³⁴

Директива се односи на:

- Јавно доступне библиотеке, образовне установе, музеји;
- Архиве;
- Институције за филмско или аудио наслеђе;
- Јавни сервис.

Под условом да су испуњени сви услови наведени у Директиви, те културне организације имаће право да дигитализују дела сирочади и учине их јавно доступним на мрежи у свим државама чланицама на основу изузетака од ауторских права примењивих у целој ЕУ. Директива се односи на следеће категорије дела која су први пут објављена у ЕУ и која су и даље заштићена ауторским правима, али чији аутори или други носиоци права више не могу бити идентификовани и лоцирани:

- Радови у штампарском сектору (књиге, часописи и новине);
- Кинематографска и аудио-визуелна дела;
- Фонограми;

³⁴Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works.

- Дела уграђена или инкорпорирана у друга дела или фонограме (нпр. слике у књизи).

Директива се такође примењује на необјављена дела (као што су писма, рукописи итд.) под одређеним условима.

Директива садржи правила о томе како идентификовати дела сирочади. У њој се наводи да културна организација која жели дигитализовати и учинити дело доступним мора пажљиво претраживати своје власнике ауторских права. У тој претрази треба да се ослања на изворе као што су базе података и регистри. Један од таквих алата који постоји у сектору издавања књига је ARROW - Accessible Registry of Rights Information and Orphan Works. Директива утврђује да ако марљива претрага не донесе идентитет или локацију носиоца ауторских права, дело ће бити признато као дело сирочади. Овај статус ће, на основу узајамног признавања, важити у целости на територији Европске Уније. То подразумева да ће дело, након што буде признато као сироче, бити признато као такво у целој Европској Унији и организације ће моћи да га учине доступним на мрежи у свим држава чланицама. Организације корисници имаће право да користе дела сирочади да би постигле циљеве повезане са њиховом мисијом од јавног интереса. Биће им дозвољено да закључују јавно-приватна партнерства са комерцијалним оператерима и да остварују приходе од употребе дела сирочади ради покривања трошкова дигитализације. Директива такође предвиђа механизам који омогућава поновном појављивању носиоца права да покаже своја ауторска права и тиме укине дело сирочади.

2.2.4. Остваривање ауторских права

Брзи развој Интернета подразумева да више људи него икада пре има приступ практично било којој врсти вести или података. Међутим, овај технолошки напредак такође олакшава дигиталну пиратерију, јер корисници користе различите заобилазне методе и апликације засноване на мрежи за тренутну дистрибуцију и размену великих количина пиратских дигиталних производа широм света. Стога се значајан обим дигиталне пиратерије јавља путем Интернета, што је главни начин размене свих врста дигиталних информација.³⁵

³⁵OECD (2008), The Seoul Declaration for the Future of the Internet Economy, Available at: www.oecd.org/sti/40839436.pdf.

Пиратерија преко Интернета је значајан проблем који изгледа да расте у многим земљама. Према недавном извештају Америчког трговинског представника, кршење ауторских права на мрежи је све већа брига за готово све индустрије које захтевају ауторска права, у свим форматима, укључујући мобилне телефоне, таблете, флеш дискове и друге мобилне технологије. Поред тога, појављују се и неки нови облици пиратерије, као што су такозване „сиве крхотине“ (пиратски сервери). Ови сервери играчима нуде неовлашћен приступ за играње игара заштићених ауторским правима. Овај приступ се генерише путем хакованог софтвера или заобилажењем мера технолошке заштите.³⁶

Локални правни и регулаторни оквир кључни су фактори у спречавању дигиталне пиратерије. Правни системи омогућавају носиоцима ауторских права да предузму законске мере против страна које крше ауторска права и да захтевају накнаду за потенцијалне губитке. Снажан правни оквир може смањити дигиталну пиратерију, док би се слаби могао сматрати толерантним према овим активностима и омогућава пиратерији да напредује. То потврђује и неколико студија које су октриле да економије са снажним режимима заштите ауторских права имају тенденције да пријављују ниже стопе пиратерије. Међутим, правни оквири су ефикасни само у мери у којој се закони спроводе у пракси. Ако су ресурси посвећени извршењу неадекватни или права интелектуалне својине на други начин не спроводе јавне власти, тада је вредност номиналних закона и прописа за носиоце права мала. Стога чак ни номинално најстрожи закон не би могао имати утицаја на обим дигиталне пиратерије. Поред тога, ризик од откривања и накнадних правних радњи такође се мора узети у обзир у односу на потенцијалне последице са којима се прекршиоци могу суочити, у смислу износа било које очекиване новчане казне или вероватноће и трајања могућих затворских казни. Органи за спровођење закона теже прате међународни ток пиратских дигиталних производа од продаваца, преко дистрибутера до произвођача, него проток физичке робе. Велики број укључених појединаца представља додатне изазове за ефикасну међународну сарадњу међу извршним агенцијама.

³⁶The Office of the US Trade Representative [USTR] (2014), 2014 Special 301 Report.

2.2.5. Регистрација ауторских права (дела)

Сврха регистрације ауторских права је да се у евиденцију стави датум, власник и садржај предметног дела, тако да у случају правне тужбе, случаја кршења права или плагијаризма, власник ауторских права може да копира дела из званичног владиног извора. У том контексту, регистрација ауторских права такође се може сматрати једним од потенцијалних решења за питање дела сирочади. Регистровање ауторских права не треба мешати са давањем ауторских права. Према Бернској конвенцији (1886), ауторска права се примењују чим се дело објави, регистрација не ојачава нити мења ауторска права на било који начин.

2.3. Нови пословни модели у дигиталном окружењу

Стални развој технолошке инфраструктуре, софтверских решења и хардвера значајно побољшавају приступ тржишту и утичу на процесе пословних иновација. Кључне иновације последњих година укључују ширење пословних модела који:³⁷

- Заснивају се на Инернету као новом начину испоруке садржаја;
- Искоришћавање предности побољшане преносивости садржаја захваљујући све већем продирању мобилних уређаја као што су паметни телефони или таблети и
- Прилагођени традиционални начини генерисања прихода од офлајн до мрежних модела, као што су модели засновани на огласима и модели засновани на претплати.

2.3.1. Нови модели испоруке

Носиоци права препознали су да је Интернет брз и погодан начин за испоруку садржаја. Услуге преузимања и стримовања пружају потрошачима разне могућности,

³⁷OECD, Copyright in the Digital Era: Country Studies, Enquires into Intellectual Property's Economic Impact, 2015.

нудећи дигитално снимљени садржај који може да укључује појединачне музичке нумере, албуме, ТВ епизоде, посебне врхунске садржаје и видео записе итд. За куповину или стримовање путем рачунара, мобилног телефона или таблета, кроз разне моделе испоруке. Ове услуге су присутне у готово свим секторима индустрије која се бави ауторским правима, укључујући аудиовизуелна дела (нпр. ТВ и филм), музику, издаваштво, професионалну фотографију и видео игре.

Музичка индустрија је била прва која се бави ауторским правима и која се суочила са физичком транзицијом. Иако музичка индустрија у неким земљама бележи пад продаје од 2000-их, у новије време трговци на мало извештавају о расту обима продаје и географског обима својих тржишта. На пример, 2012. године је широм света забележено 2,3 милијарде преузимања појединачних песама, што је пораст од 8% у односу на 2011. годину, а продато је 210 милиона дигиталних албума, што је 16% више у односу на 2011. годину. Други пример је iTunes продавница која је покренута 2003. године у САД-а, а пратиле су је Канада и неколико земаља ЕУ 2004. године. Данас је iTunes продавница са музиком доступна у више од 150 земаља.³⁸

Визуелна уметност је још један сектор у којем је техничка могућност дигиталног преузимања дубоко преобликовала постојеће пословне моделе и пружила додатне могућности за пиратерију. Данас се мрежне услуге, углавном веб странице и друге платформе, попут дискусионих група, често користе за ширење визуелних уметности. Поред тога, Интернет је такође омогућио појаву наменских интернетских база података које садрже специјализоване уметничке слике. Понекад се слике дистрибуирају без накнаде (нпр. Google слике) или уз одређену накнаду путем агенција за фото залихе (NMR, Roger Viollet, Corbis, Magnum). Једна потенцијална потешкоћа за визуелне уметнике јавља се као лакоћа идентификовања метаподатака и других важних информација које се могу уклонити из дела у мрежном окружењу. Овај проблем погоршава препреке које утичу на напоре визуелних уметника да заштите и лиценцирају своја дела.

Индустрија видео игара је још један сегмент индустрије у коме Интернет делује као ефикасно средство за испоруку садржаја. Током последњих неколико година, онлајн игре постале су један од најбрже растућих сегмената сектора видео игара, подстакнуте све већим продором широкопојасне мреже и укључивањем робусних мрежних могућности у тренутну генерацију конзола. Издавачи игара, као и

³⁸International Federation of the Phonographic Industry [IFPI] (2013), IFPI Digital Music Report 2013.

произвођачи конзола и телефона, легитимно преузимају све врсте игара. Данас индустрију видео игара карактерише веома велики број играча који су у могућности да истовремено ступају у интеркацију једни са другима и играју на мрежи. Студија спроведена 2013. године за ову индустрију открила је да је 72% играча у САД играло неки облик онлајн игре. Ово представља повећање учесталости од 5 процентних поена међу играчима од 2012. године.

2.3.2. Побољшана преносивост

Побољшана преносивост је још једно подручје у којем технолошки напредак утиче на пословне моделе у индустријама са интензивним ауторским правима. Преносни уређаји попут лаптопа, паметних телефона и таблета пружају корисницима више могућности за конзумирање креативног садржаја који се испоручује путем Интернета (стримује или преузима). У ствари, према недавној студији, просечни Европљанин има 2,6 екрана у односу на 1,4 пре три године.³⁹

Побољшану преносивост препознају индустрије са интензивним ауторским правима које сада нуде услуге које раде на свим врстама мобилних уређаја, попут паметних телефона или таблета. Ове услуге пружају стриминг, кеширани садржај (привремено преузет на уређај како би корисници могли да слушају чак и ван мреже), нумере, албуме, видео записе и мелодије звона за употребу на мобилним телефонима. Услуге стримовања омогућавају корисницима да у покрету бирају и слушају музику која им се свиђа, док кеширање музике значи да је могуће прегледати све плејлисте и учитати омиљене. Преузете купљене нумере са мобилних телефона могу се пренети и на друге уређаје.

2.3.3. Нови извори зараде

Током протекле деценије, индустрије са интензивним ауторским правима експериментисале су са различитим шемама прихода како би профитирале од дигиталне потрошње. Ове шеме варирају од укупног „платног зида“, где ниједном

³⁹Let's Go Connected (2013), Intellectual Property and the Creative Economy, A White paper by Let's Go Connected, Special Edition WIPO 2013.

садржају није могуће приступити без плаћања, до модела где је целокупан садржај доступан бесплатно, а приход се прикупља из других извора, као што су огласи. Илустративни пример „платног зида“ може се наћи у музичкој индустрији, где постоје бројне услуге засноване на претплати. Ове услуге купцима нуде приступ целом њиховом каталогу уз месечну накнаду. Многе претплатне услуге такође се испоручују са претплатом на Интернет или мобилни телефон. Остале услуге претплате нуде одабране пакете нумера или музичких албума за мање претплате или нуде претплате на дневној или недељној основи, у складу са преференцијама потрошача.

2.4. Индустрије засноване на ауторским правима

Интензитет интелектуалне својине (број права на 1000 запослених) не може се израчунати за ауторска права на исти начин као за жигове, патенте и дизајне, јер ауторска права нису регистрована. Регистри ауторских права постоје у неким државама чланицама ЕУ, али њихова употреба није обавезна и не постоји регистар на нивоу ЕУ. Приступ за превазилажење ове потешкоће био је прилагођавање методологије коју је развила Светска организација за интелектуално власништво (WIPO – World Intellectual Property Organization) и документована у њеном „Водичу за испитивање економског доприноса индустрија заснованих на ауторским правима“ објављеном 2003. године.⁴⁰

Креативни радови који су заштићени ауторским правима, како је дефинисано TRIPS-ом, производе се у разним деловима привреде. Да би олакшао квантитативну анализу у економији повезаних са ауторским правима, WIPO (2003) је увео методологију која разликује индустрије које се баве ауторским правима и дели их у четири главне групе: основне, међузависне, делимичне и ненаменске индустрије.⁴¹

Основне индустрије које се баве ауторским правима су индустрије које се у потпуности баве стварањем, производњом, извођењем, емитовањем, комуницирањем и излагањем или дистрибуцијом и продајом дела и других заштићених предмета. WIPO је идентификовао следећих девет група као основне индустрије ауторских права:

- Штампа и књижевност;
- Музика, позоришне продукције, опере;

⁴⁰European Patent Office, European Union Intellectual Property Office, IPR – Intensive Industries and Economic Performance in the European Union, Industry-Level Analysis Report, September 2019, Third edition.

⁴¹OECD, Copyright in the Digital Era: Country Studies, Enquires into Intellectual Property's Economic Impact, 2015.

- Филм и видео;
- Радио и телевизија;
- Фотографија;
- Софтвер и базе података;
- Визуелне и графичке уметности;
- Услуге оглашавања;
- Друштва за колективно управљање ауторским правима.

Међузависне индустрије ауторских права су индустрије које се баве производњом и продајом опреме чија је функција у потпуности или првенствено да олакша стварање, производњу или употребу дела и других заштићених предмета.

Делимичне индустрије ауторских права су делатности у којима се део активности односи на дела и друге заштићене предмете и може укључивати стварање, производњу, перформансе, емитовање, комуникацију и изложбу или дистрибуцију и продају.

Ненаменске индустрије су индустрије у којима се део активности односи на омогућавање емитовања, комуникације, дистрибуције или продаје дела и других заштићених предмета, а чије активности нису обухваћене основном индустријом ауторских права.

2.4.1. Допринос индустрије засноване на ауторским правима економији ЕУ

Укупна запосленост у индустријама са интензивним ауторским правима у ЕУ износи 11,8 милиона, или 5,5% од укупног броја, а те индустрије доприносе 6,9% БДП-а ЕУ.

Табела 2. – Удео БДП-а и запослености у индустријама са интензивним ауторским правима по државама чланицама, просек 2014-2016

Држава	Додата вредност (милиони евра)	Удео у БДП-у	Запосленост	Удео запослености
Аустрија	18,680	5.4%	214,248	5.2%
Белгија	23,886	5.8%	227,100	5.0%
Бугарска	3,365	7.4%	147,378	5.0%

Кипар	1,091	6.1%	17,588	5.0%
Чешка	11,738	7.0%	241,668	4.9%
Немачка	203,310	6.7%	2,283,978	5.8%
Данска	18,486	6.8%	186,825	6.9%
Естонија	1,556	7.6%	37,549	6.2%
Грчка	8,413	4.8%	180,367	5.1%
Естонија	66,953	6.2%	948,047	5.4%
Финска	16,566	7.9%	162,861	6.8%
Француска	147,999	6.8%	1,409,508	5.4%
Хрватска	2,848	6.3%	72,054	4.6%
Мађарска	7,779	7.1%	215,592	5.2%
Ирска	31,658	13.0%	138,660	6.9%
Италија	89,327	5.4%	1,041,661	4.7%
Литванија	2,082	5.5%	67,075	5.2%
Луксембург	3,890	7.5%	24,398	9.7%
Летонија	2,036	8.4%	53,755	6.2%
Малта	1,624	17.3%	13,967	7.6%
Холандија	46,084	6.7%	499,271	6.1%
Пољска	25,779	6.1%	617,817	3.9%
Португалија	9,098	5.1%	184,305	4.3%
Румунија	11,921	7.4%	281,393	3.4%
Шведска	41,081	9.2%	366,380	7.9%
Словенија	2,434	6.2%	45,351	5.0%
Словачка	5,137	6.5%	114,922	4.8%
Уједињено краљевство	203,562	8.4%	2,027,737	6.8%
ЕУ-28	1,008,383	6.9%	11,821,456	5.5%
ЕУ-27	804,822	6.6%	9,793,719	5.3%
Исланд	1,017	6.4%	13,547	7.8%
Норвешка	18,210	5.1%	146,977	5.8%
Швајцарска	37,902	6.5%	252,252	5.8%

Извор: European Patent Office, European Union Intellectual Property Office, IPR – Intensive Industries and Economic Performance in the European Union, Industry-Level Analysis Report, September 2019, Third edition.

Земље са натпросечном запосленошћу у индустријама са интензивним ауторским правима укључују Данску, Немачку, Естонију, Финску, Ирску, Луксембург, Малту, Холандију, Шведску и Велику Британију. Бугарска, Чешка, Естонија, Финска, Мађарска, Ирска, Летонија, Луксембург, Малта, Румунија, Шведска и Велика Британија имају натпросечан удео у БДП-у који се може приписати индустријама са интензивним ауторским правима. Све три државе ЕФТА су изнад просека ЕУ када је у питању запосленост, али испод просека ЕУ у погледу доприноса БДП-у.

3. ЈЕДИНСТВЕНО ДИГИТАЛНО ТРЖИШТЕ ЕУ

Јединствено дигитално тржиште је политика која припада јединственом европском тржишту која покрива дигитални маркетинг, е-трговину и телекомуникације. Ту стратегију је у мају 2015. године објавила Juncker-ова комисија.

„Верујем да морамо много боље да искористимо велике могућности које нуде дигиталне технологије, које не познају границе. Да бисмо то учинили, треба ћемо имати храбрости да разбијемо националне препреке у телекомуникационим прописима, у закону о ауторским правима и заштити података, у управљању радио таласима и у примени закона о конкуренцији. Ако то учинимо, можемо осигурати да ће европски грађани ускоро моћи да користе своје мобилне телефоне широм Европе без плаћања ролинг трошкова. Можемо осигурати да потрошачи могу приступити услугама, музици, филмовима и спортским догађајима на својим електронским уређајима ма где год се налазили у Европи и без обзира на границе. Можемо створити фер равноправне услове где све компаније које нуде своју робу или услуге у Европској унији подлежу истим правилима о заштити података и потрошачима, без обзира на то где се њихов сервер налази. Стварањем повезаног дигиталног јединственог тржишта можемо остварити до 250 милијарди еура додатног раста у Европи током мандата следеће Комисије, стварајући тако стотине хиљада нових радних места, посебно за млађе тражиоце посла, и живо друштво засновану на знању.

Да би то постигао, морао је да предузме, у првих шест месеци свог мандата, амбициозне законодавне кораке ка повезаном јединственом дигиталном тржишту, нарочито брзим закључивањем преговора о заједничким европским правилима о заштити података, додавањем додатних амбиција текућој реформи наших телекомуникационих правила, модернизацијом правила о ауторским правима у светлу дигиталне револуције и промењеног понашања потрошача и модернизацијом и поједностављењем потрошачких правила за куповину на мрежи и у дигиталном облику. Ово би требало да иде паралелно са напорима на јачању дигиталних вештина и учењу у читавом друштву и олакшавању стварања иновативних новооснованих предузећа. Побољшане употребе дигиталних технологија и мрежних услуга требало би да постане

хоризонтална политика која покрива све секторе привреде и јавног сектора – Jean-Claude Juncker⁴².

Глобална економија убрзано постаје дигитална. Информационо-комуникациона технологија више није специфичан сектор већ основа свих савремених иновативних економских система. Интернет и дигиталне технологије трансформишу живот који водимо, начин на који радимо – као појединци, у послу, у нашим заједницама, јер постају све интегрисанији у све секторе наше економије и друштва. Ове промене се дешавају у обиму и брзином које доносе огромне могућности за иновације, раст и радна места. Они такође постављају изазовна политичка питања јавним властима која захтевају координирану акцију ЕУ. Све државе чланице се боре са сличним проблемима, али на националној основи која је превише ограничена да би им се омогућило да искористе све могућности и реше све изазове ове промене у трансформацији. За многа питања европски ниво нуди правни оквир. Због тога је Европска комисија поставила стварање јединственог дигиталног тржишта као један од својих кључних приоритета. Јединствено дигитално тржиште је оно тржиште на којем је осигурано слободно кретање роба, особа, услуга и капитала и где појединци и предузећа могу неприметно приступити и вршити активности на мрежи под условима поштене конкуренције и високог нивоа заштите личних података и података потрошача, без обзира на националност или место пребивалишта. Постизање јединственог дигиталног тржишта обезбедиће да Европа задржи своју позицију светског лидера у дигиталној економији, помажући европским компанијама да расту глобално. Баријере које не постоје на физичком јединственом тржишту коче ЕУ. Укидање тих баријера у Европи би могло да допринесе додатних 415 милијарди евра европском БДП-у. Дигитална економија може проширити тржишта и подстаћи боље услуге по повољнијим ценама, понудити већи избор и створити нове изворе запошљавања. Јединствено дигитално тржиште може створити могућности за нова покретања и омогућити постојећим компанијама да расту и зарађују на тржишту од преко 500 милиона људи.

У задњих десет година ауторска права засигурно играју веома значајну улогу. Важност ауторских права и њихових прописа по закону ЕУ за потребе DSM била је

⁴²Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „A Digital Single Market Strategy for Europe“, COM(2015) 192 final, 6 May 2015, Brussels.

очигледна од израде Европске дигиталне агенде. Одмах након објављивања стратегије „Европа 2020“, Комисија је искористила прилику да нагласи да је поједностављивање одобрења за ауторска права, управљање и прекогранично лиценцирање кључна акција за смањење баријера које су раздвајале сва различита „мрежна тржишта“ у ЕУ, чиме се инхибира потенцијал Интернета.⁴³

Одсуство оквира за ефикасно управљање ауторским правима широм ЕУ који је покренула ЕУ „значајно је закомпликовало процес омогућавања доступности знања и културних добара на мрежи“. Комисија је сматрала да је за постизање дигиталног тржишта неопходно, између осталог, ослободити потенцијал дистрибуције на мрежи комбиновањем потребе за побољшањем доступности креативног садржаја са интересом власника права да прибаве одговарајућу накнаду и заштиту за своја дела. С тога је путоказ који је израдила Комисија обухватио подношење до 2011. године предлог оквирне директиве о управљању ауторским правима дизајнираног да отвори приступ мрежном садржају побољшањем транспарентности управљања и електронског управљања ауторским правима.⁴⁴

Упркос питањима око процеса реформи које је предвидела Комисија, приоритет измена дугорочних закона ЕУ о ауторским правима никада није напуштен; међу тим актима је и Директива 2001/29/ЕС⁴⁵ – такође позната и као „InfoSoc“ директива – претеча Директиве о ауторским правима на јединственом дигиталном тржишту, 2019/790.⁴⁶

Стратегија јединственог дигиталног тржишта заснива се на три стуба:⁴⁷

- Бољи приступ потрошача и предузећа онлајн робама и услугама широм Европе – ово захтева брзо уклањање кључних разлика између онлајн и офлајн света да би се уклониле баријере прекограничним онлајн активностима;

⁴³ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „A Digital Agenda for Europe“, COM(2010) 245 final, 19 May 2010, pp. 7-9.

⁴⁴ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „Towards a Single Market Act For a highly competitive social market economy. 50 proposals for improving our work, business and exchanges with one another“, COM(2010) 608 final, 27. October 2010, p.8.

⁴⁵ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society, OJEC L 167/10.

⁴⁶ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, [2019] OJ L 130/92.

⁴⁷ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „A Digital Single Market Strategy for Europe“, COM(2015) 192 final, 6 May 2015, Brussels.

- Стварање правих услова и њиховог поља за напредне дигиталне мреже и иновативне услуге – за то су потребне брзе, сигурне и поуздане инфраструктуре и услуге садржаја, подржане правим регулаторним условима за иновације, инвестиције, поштену конкуренцију и једнаке услове;
- Максимизирање потенцијала за раст европске дигиталне економије – то захтева улагање у ИСТ инфраструктуре и технологије као што су рачунарство у облаку (Cloud) и велики подаци, као и истраживања и иновације за јачање индустријске конкурентности, као и бољих јавних услуга, инклузивности и вештина.

3.1. Бољи онлајн приступ потрошача и предузећа робама и услугама широм Европе

Јединствено дигитално тржиште пружиће предузећима, посебно предузетницима, нове могућности за ширење кроз целу Европу. С тога је потребна тренутна акција како би се уклониле баријере за прекограничне онлајн активности, укључујући разлике у уговорима и законима о ауторским правима између држава чланица и смањење терета везаног за ПДВ. Део изградње поверења потрошача у прекограничну онлајн продају захтева приступачне и висококвалитетне услуге прекограничне доставе пакета, које данас постоје. Стратегија се такође односи на дефинисање одговарајућег оквира е-трговине и спречавање нелојалне дискриминације потрошача и предузећа када покушају да приступе садржају или купују робу и услуге онлајн у оквиру ЕУ. Дискриминација може доћи у облику ограничења држављанства, пребивалишта или географског положаја која су у супротности са основним принципима ЕУ.

3.2. Стварање правих услова и њиховог поља за напредне дигиталне мреже и иновативне услуге

Јединствено дигитално тржиште мора се градити на поузданим, веродостојним, брзим, приступачним мрежама и услугама које штите основна права потрошача на приватности заштиту личних података, истовремено подстичући иновације. Ово захтева снажан, конкурентан и динамичан сектор телекомуникација како би се

извршила неопходна улагања, како би се искористиле иновације као што су рачунарство у облаку, алати за велике податке или Интернет ствари. Тржишна снага неких мрежних платформи потенцијално изазива забринутост, посебно у односу на најмоћније платформе чији значај за остале учеснике на тржишту постаје све критичнији.

3.3. Максимизирање потенцијала за раст европске дигиталне економије

У року од мање од једне деценије, већина економских активности зависиће од дигиталних екосистема, интегришући дигиталну инфраструктуру, хардвер и софтвер, апликације и податке. Дигитализација свих сектора биће потребна ако ЕУ жели да одржи своју конкурентност, одржи јаку индустрију и управља прелазом на паметну индустријску и услужну економију. 75% вредности коју додаје дигитална економија потиче од традиционалних индустрија, а не од произвођача информационо-комуникационих технологија, али интеграција дигиталне технологије од стране предузећа је најслабији елемент. Само 1,7% предузећа у ЕУ у потпуности користи напредне дигиталне технологије, док их 41% уопште не користи. Дигитализација такође нуди могућности без преседана другим економским секторима, као што су транспорт (нпр. интелигентни транспортни системи) или енергија (нпр. паметне мреже, мерење). ЕУ треба читав низ мера како би осигурала да европске индустрије предњаче у развоју и искоришћавању информационо-комуникационих технологија, аутоматизације, одрживих технологија производње и обраде како би служиле тржиштима будућности. Дигитална економија, такође може друштво учинити инклузивнијим. Грађани и предузећа тренутно немају пуну корист од дигиталних услуга (од е-управе, е-здравства, е-енергије до е-транспорта) које би требале бити беспрекорно доступне широм ЕУ. Комисија ће обавестити социјалне партнере и позвати их да укључе јединствено дигитално тржиште у свој социјални дијалог на европском нивоу.⁴⁸

⁴⁸ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „A Digital Single Market Strategy for Europe“, COM(2015) 192 final, 6 May 2015, Brussels.

3.4. Бољи приступ дигиталном садржају – савремени оквир европских ауторских права

Један од кључних сектора предвиђених Стратегијом јединственог дигиталног тржишта усмерен је на ауторско право у дигиталном окружењу. Ауторска права подржавају креативност и културну индустрију у Европи. ЕУ се снажно ослања на креативност да би се такмичила на глобалном нивоу и светски је лидер у одређеним секторима који захтевају ауторска права. Дигитални садржај је један од главних покретача раста дигиталне економије. 56% Европљана користи Интернет у културне сврхе, а предвиђа се да ће потрошња на дигиталну забаву и медије у наредних пет година забележити двоцифрене стопе раста (око 12%). Понашање се мења како потрошачи све више гледају садржај на мобилним уређајима и очекују да могу да приступе садржају свуда и где год да се налазе. Препреке прекограничном приступу услуга садржаја заштићеним ауторским правима и њихова преносивост и даље су уобичајене, посебно за аудиовизуелне програме. Што се тиче преносивости, када потрошачи пређу унутрашњу границу ЕУ, често им се на основу ауторских права онемогућава коришћење услуга садржаја (нпр. видео услуга) које су стекли у матичној земљи. Када потрошачи покушају да купе или приступе већ купљеном садржају онлајн из друге државе чланице, потрошачима се понекад каже да није доступан или да му се не може приступити из њихове државе. Та ситуација је делимично повезана са територијалношћу ауторских права и потешкоћама повезаним са уклањањем права. У другим случајевима, недостатак приступа може бити резултат уговорних ограничења између носилаца права и дистрибутера или пословних одлука које су донели дистрибутери. То се понекад може догодити због улоге коју територијална ексклузивност игра у финансирању одређених врста (аудиовизуелних) дела.

Ефикасан и уравнотежен систем цивилног извршења против кршења ауторских права комерцијалних размера кључан је за улагање у иновације и отварање нових радних места. Поред тога, правила која се примењују на активности интернетских посредника у вези са делима заштићеним ауторским правима захтевају појашњење, с обзиром на све веће учешће ових посредника у дистрибуцији садржаја. Потребно је размотрити и мере за заштиту правичне накнаде ствараоцима како би се подстакло будуће генерисање садржаја. Европи је потребан усклађенији режим ауторских права који пружа подстицаје за стварање и улагање, истовремено дозвољавајући пренос и

употребу садржаја преко граница, надовезујући се на нашу богату културну разноликост.

4. ДИРЕКТИВА ЕУ О АУТОРСКИМ И СРОДНИМ ПРАВИМА НА ЈЕДИНСТВЕНОМ ДИГИТАЛНОМ ТРЖИШТУ - 2019/790

Директива (ЕУ) 2019/790 представља корак напред према хармонизацији у подручју ауторских права према закону ЕУ. Хармонизација се углавном односи на права аутора (са примарним позивањем на одређене категорије) и изузетке од тих права. Укратко, предвиђено је да Директива примењује права и обавезе повезане са ауторским правима и онлајн, где би се обезбедио систем који осигурава да конкуренција на унутрашњем тржишту није нарушена и да се очекује да стимулише „иновације, креативност, улагање и производњу новог садржаја, такође у дигиталном окружењу, како би се избегла фрагментација унутрашњег тржишта“. Амандмани креирани том директивом такође имају за циљ да подстакну стварање и слободно кретање културних производа, јачајући тако плурализам и европску културну индустрију против преговарачке моћи водећих онлајн платформи. Овом директивом је такође обухваћена и накнада која треба да се обезбеди „малим играчима“ од стране Google-a, Facebook-a, YouTube-a и осталих. То отвара пут за шеме лиценцирања.

Инструмент који је изабрао законодавац ЕУ је Директива, која је типични законодавни акт који се примењује у области ауторских права. Међутим, исто не важи увек за друге облике заштите који спадају у категорију „интелектуална својина“ или у вези са законодавним арсеналом изграђеним током последњих година за развој и подстицање дигиталног јединственог тржишта (у даљем тексту DSM – Digital Single Market). Попут InfoSoc директиве, DSM директива има више правних основа. Тежиште је увек уметност. Супротност InfoSoc директиви, DSM директива представља дужи део закона; садржи 86 рецитала и 32 члана. Очигледно је да су се Европски Парламент и Савет (као и Комисија) трудили да се прилагоде захтевима који долазе из многих крајева, укључујући главне финансије Суда правде.⁴⁹

Директива из 2019. године састоји се од пет поглавља: опште одредбе, мере за прилагођавање изузетака и ограничења дигиталном и прекограничном окружењу, мере за побољшање праксе лиценцирања и обезбеђивања ширег приступа садржају, мере за стварање функционалног тржишта за промет субјективних ауторских права и завршне одредбе.

⁴⁹Ferri Federico, *The dark sides of the EU Directive on copyright and related rights in the Digital Single Market*, Bologna, 2020, Department of Legal Studies, University of Bologna.

Табела 3. – Структура DSM директиве

НАСЛОВ	ПОГЛАВЉЕ	ЧЛАНОВИ	РЕЦИТАЛИ
I. Опште одредбе	-	1, 2	1 – 4
II. Мере за прилагођавање изузетака и ограничења дигиталном и прекограничном окружењу	-	3 - 7	5 - 29
III. Мере за побољшање праксе лиценцирања и обезбеђивања ширег приступа садржају	1. Дела ван трговине и друге теме	8 - 11	30 – 43
	2. Мере за олакшавање колективног лиценцирања	12	44 -50
	3. Приступ и доступност аудиовизуелних дела на платформи за видео на захтев	13	51 – 52
	4. Дела визуелне уметности у јавном домену	14	53
IV. Мере за стварање функционалног тржишта за промет субјективних ауторских права	1. Права на публикације	15, 16	54 – 60
	2. Одређене врсте коришћења заштићеног садржаја у оквиру интернетских услуга	17	61 – 71
	3. Правична накнада у уговорима о искоришћавању склопљена са ауторима и извођачима	18 – 23	72 - 81
V. Завршне одредбе	-	24 - 32	82 - 86

Извор: Ferri Federico, The dark sides of the EU Directive on copyright and related rights in the Digital Single Market, Bologna, 2020, Department of Legal Studies, University of Bologna.

Наслов I појашњава предмет и делокруг овог правног инструмента. Директива тежи даљој хармонизацији закона ЕУ о ауторским правима са посебним фокусом на „дигиталну и прекограничну употребу заштићеног садржаја“. Одржава нетакнута постојећа правила у правним тековинама ЕУ о ауторским правима, уз неке изузетке. Они су изложени у члану 24., који увод измене и допуне Директиве о базама података и Директиве InfoSoc. Наслов I такође садржи и дефиниције, укључујући дефиниције истраживачке организације, рударења текстом и подацима (Text and Data Mining – TDM), институције културног наслеђа, штампе, услуге информационог друштва и

добављача услуга мрежне размене садржаја. Наслов II DSM директиве уводи сет мера за прилагођавање изузетака и ограничења дигиталном и прекограничном окружењу. Ове мере се надовезују на већ фрагментирани пејзаж у правним тековинама ЕУ о ауторским правима, углавном садржане у Директиви InfoSoc. Прво је правило да се дозволи или забрани директна или индиректна, привремена или трајна репродукција на било који начин у било ком облику, у целини или делимично за субјекте наведене у чл. 2. Директиве 2001/29/ЕС. Друго право, успостављено у чл. 3., је право корисника наведених у чл. 2. да одобравају или забрањују било какво саопштавање јавности њихових „дела“ (схваћених у ширем смислу), жичаним или бежичним путем, укључујући стављање на располагање јавности њихових дела на такав начин да припадници јавности могу приступити са места и у време које су сами изабрали. Треће право је да се одобри или забрани било који облик дистрибуције јавности, продајом или на други начин, оригиналног дела или њихових копија (чл. 4.).

4.1. Мере за прилагођавање изузетака и ограничења дигиталном и прекограничном окружењу

Наслов II нове Директиве уводи низ новиз изузетака и ограничења које државе чланице морају да обезбеде јер су дефинисани као обавезни изузеци који не могу бити надјачани уговором. Поред овога, DSM директива не утиче на три ексклузивна права која се налазе у InfoSoc директиви. Прво је право да се дозволи или забрани директна или индиректна, привремена или трајна репродукција на било који начин и у било ком облику, у целини или делимично за субјекте наведене у чл. 2. Директиве 2001/29/ЕС. Друго право, успостављено у чл. 3., је право корисника наведених у чл. 2. да одобравају или забрањују било какво саопштавање јавности њихових дела (схваћених у ширем смислу), жичаним или бежичним путем, укључујући стављање на располагање јавности њихових дела на такав начин да припадници јавности могу приступити са места и у време које су сами изабрали. Треће право је да се одобри или забрани било који облик дистрибуције јавности, продајом или на други начин, оригиналног дела или њихових копија (чл. 4.). Супротно томе, Директива (ЕУ) 2019/790 дубоко мења систем изузетака и ограничења успостављених InfoSoc директивом.

Два су најзначајнија амандмана која је донела последња реформа. Прво, док изузеци и ограничења предвиђена чл. 5.InfoSoc Директиве су готово сва опциона, нова одступања су обавезна. Раније, државе чланице нису могле да угрозе искључива права на репродукцију, саопштавање јавности и дистрибуцију допуштањем изузетака и ограничења која нису наведена у Директиви из 2001. године, још увек би могле да одлуче да прихвате те изузетке и ограничења у својим правним поретцима, и у овом случају, имали су одређени маневарски простор за обликовање наведених одступања. Само у неким случајевима, државе чланице су морале изузетке и ограничења повезати са правичном накнадом. Изузеци и ограничења DSM директиве су унапред упаковани и државе чланице се не могу суздржати да их не пренесу у национално право, међутим, те обавезе на крају циљају појединце, који ће се морати држати нових националних одредби о ауторским правима које су, заузврат, усвојиле државе чланице у складу са Директивом из 2019. године. Већина нових изузетака и ограничења не подудара се у потпуности са оним садржаним у InfoSoc директиви.

Чланови 3. и 4. садрже изузетке који се односе на TDM. TDM је дефинисан као „било која аутоматизована аналитичка техника чији је циљ анализа текста и података у дигиталном облику у циљу генерисања информација које укључују, али нису ограничене на обрасце, трендове и корелације“.⁵⁰Члан 3. говори о поступцима рударења текста и података за потребе научног истраживања које спроводе истраживачке организације и институције културног наслеђа. То се односи ако се дотичне активности односе на дела/предмете којима те организације и институције имају законит приступ, међутим, изузеци и одступања од TDM подлежу другим условима. Члан 4. покрива репродукције и издвајања дела и предмета којима се законито приступа у сврхе TDM-а. Ово одступање може се применити под условом да носиоци права „на одговарајући начин“ нису изричито резервисали употребу наведених материјала, одредба даје пример машински читљивих средстава у случају садржаја који је јавно доступан на мрежи. У сваком случају, резерва носилаца права неће нарушавати чл. 3. Остаје чињеница да је ово једини изузетак / ограничење који се може надјачати уговором.⁵¹

Члан 5. дозвољава дигиталну употребу дела и других предмета само у сврху илустрације у настави. Упркос прилагођавању које је извршио законодавац ЕУ, заштита предвиђена чланом 5. Директиве (ЕУ) 2019/790 није апсолутна. На ово

⁵⁰Art. 2 DSM Directive.

⁵¹ Art. 7(1) of Directive (EU) 2019/790.

одступање се може позивати у мери у којој то оправдава некомерцијална сврха коју треба постићи. Штавише, примењује се ако се употреба материјала заштићених ауторским правима одвија под одговорношћу образовне установе и ако су извор и име аутора уредно наведени (осим ако се то покаже немогућим). Изузеци и ограничења из члана 5. су необични у смислу да су „квази-обавезни“. Државе чланице их се не би могле придржавати (у целини или делимично) ако предузму потребне мере како би осигурале да се образовне установе ставе у одговарајуће услове за добијање одговарајућих лиценци на тржишту.

Члан 6. односи се на чинове репродукције дела неких установа културног наслеђа. Ово одступање важи само за потребе очувања.

4.2. Мере за побољшање пракси лиценцирања и обезбеђивања ширег приступа садржају

Прво поглавље II наслова поставља правила за колективно управљање делима/предметима ван трговине у сталним колекцијама институција културног наслеђа на основу неексклузивних лиценци у некомерцијалне сврхе.⁵² Даље предвиђа резервни изузетак за ове институције да ставе на располагање таква дела у некомерцијалне сврхе под одређеним условима и изузећима.

Друго поглавље II наслова садржи једну одредбу – члан 12. – о мерама за олакшавање колективног лиценцирања са проширеним ефектом. Ове мере укључују три могућа „механизма лиценцирања“. Прва је проширено колективно лиценцирање. Према том режиму, заједничка организација закључује уговор о лиценцирању за експлоатацију дела и такав споразум се проширује тако да се примењује на права незаступљених носилаца права. Други механизам је кадаорганизација за колективно управљање правима (collective rights management organization – СМО) има законски мандат да заступа носиоце права који нису овластили организацију за то. Трећи механизам односи се на ситуацију у којој овлашћења за заступање произилазе из правне претпоставке.⁵³

Треће поглавље II наслова састоји се искључиво од члана 13. Ова одредба има за циљ да олакша закључивање споразума у сврху стављања на располагање

⁵² Art. 8 DSM Directive.

⁵³ Art. 12(1)(b) DSM Directive.

аудиовизуелних дела, посебно европских дела, на платформама за видео на захтев. Тешкоће у лиценцирању настају, на пример, због одбијања издавања дозвола. Да би превазишле ове изазове, државе чланице ће успоставити или одредити „непристрасно тело“ медијатора који ће помагати странкама које се суочавају са потешкоћама у преговарању о потребним лиценцама, пружајући „професионалне, непристрасне и спољне савете“.⁵⁴ То је добровољни преговарачки механизам за стране које задржавају уговорну слободу.

Четврто поглавље II наслова садржи једну, али велику одредбу, уведена током законодавног поступка. Члан 14. наводи да било који материјали који проистичу из репродукција дела визуелних уметности којима је истекао рок заштите нису заштићени ауторским или сродним правима, тј. они су у јавном власништву.

4.3. Мере за стварање функционалног тржишта за промет субјективних ауторских права

Наслов IV садржи најконтроверзније одредбе Директиве, наиме ново право за издаваче штампе и нови режим одговорности за платформе за пренос корисника.

4.3.1. Права на публикације

Прво поглавље о правима на публикације има две одредбе: чланове 15. и 16. Члан 15. поставља ново сродно право за издаваче штампе, које су неки критичари назвали као порез на линкове - „link tax“. Оправдање за ново право може се резимирати на следећи начин. Поновна употреба новинских публикација кључни је део пословног модела одређених добављача информационог друштва, попут мрежних агрегатора вести и услуга праћења медија. Издавачи имају потешкоћа у лиценцирању својих права тим добављачима. Као резултат, они не могу надокнадити своје улагање, свој организациони и финансијски допринос стварању новинских публикација. Ова инвестиција је од суштинског значаја за „обезбеђивање одрживости издавачке индустрије и тиме подстицање доступности поузданих информација“. Да би се

⁵⁴Recital 52 DSM Directive.

заштитула њихова улагања и олакшало лицензирање и спровођење против пружалаца информационог друштва, потребно је ново право.

Ново сродно право погодује издавачима штампе (потенцијално укључујући издаваче вести или новинске агенције) основаним у држави чланици ЕУ.⁵⁵ Обухвата интернетску репродукцију и стављање на располагање публикацији у штампи⁵⁶ од стране пружалаца информационог друштва. Право је дефинисано позивањем на чланове 2. и 3. InfoSoc Директиве и подложно изузецима у члану 5. Директиве.⁵⁷ Сама Директива има специфична ограничења. Конкретно, не покрива приватну или комерцијалну употребу новинских публикација од стране појединачних корисника, чинове хиперповезивања или употребу појединачних речи и „врло кратких извода из новинске публикације“. Ова ограничења и даље подлежу постојећим правилима правне тековине ЕУ.⁵⁸ Уводна изјава 58 оправдава изузећа на основу тога што такви акти не задиру у образложење заштите новог улагања у ново право, већ форсирају строго тумачење појма „врло кратки изводи“.

Право издавача штампе признају поред постојећих права у вези са делима / темама и други носиоци права који су укључени у публикације у штампи. Против њих се не може позивати на ново право и не утиче на њихово независно искоришћавање. Траје две године након објављивања (и само за штампе објављене први пут после 6. јуна 2019. године). Важна карактеристика режима је да ауторима дела инкорпорираних у штампаним новинама даје право на „одговарајући део прихода“ који добијају издавачи штампе. Начин на који ће се тај удео дефинисати и актуелизовати биће посебна тачка интереса која иде даље.⁵⁹

4.3.2. Одређене врсте коришћења заштићеног садржаја у оквиру интернетских услуга

Друго поглавље Наслова IV садржи члан 17. о коме се расправљало (бивши члан 13.) Ова одредба представља део ширег политичког напора у ЕУ ка повећаној

⁵⁵Art. 15(1) and Recital 55 DSM Directive.

⁵⁶Definisano u Art. 2(4) DSM Directive.

⁵⁷Art. 15(1) i (3) DSM Directive.

⁵⁸Recital 55 DSM Directive.

⁵⁹Quintais, J. P. (2020). The New Copyright in the Digital Single Market Directive: A Critical Look. *European Intellectual Property Review*, 42(1).

одговорности онлајн платформи, која углавном долази на штету забране општих обавеза надгледања (члан 15. Директива о е-трговини) и слобода појединаца да се баве онлајн садржајем. Члан 17. има за циљ субзијање такозване разлике у вредности: „наводне неусклађености између вредности коју платформе за дељење онлајн извлаче из креативног садржаја и прихода који се враћа власницима ауторских права“.⁶⁰ Регулише онлајн платформе за дељење садржаја – оне су дефинисане у члану 2. (б) као платформе са профитном сврхом које складиште и омогућавају јавности приступ великој количини дела/предмета које су поставили њихови корисници, а које они организују и промовишу. То укључује добро познате платформе попут YouTube-а, Facebook-а или Vimeo-а, као и било коју другу врсту платформе за отпремање корисника која одговара тој широкој дефиницији и није изричито искључена на неисцрпној листи изузетака.

Пружаоци услуга дељења садржаја путем Интернета одговорни су за неовлашћено саопштавање јавности, укључујући стављање на располагање јавности, дела заштићених ауторским правом и других предмета заштите, осим у случајевима када пружаоци услуга докажу:⁶¹

- Да су предузели све у својој моћи како би добили одобрење;
- Да су предузели све у својој моћи, у складу с високим секторским стандардима професионалне пажње, да би се осигурала недоступност одређених дела и других предмета заштите за које су носиоци права пружаоцима услуга пружили релевантне и потребне информације, а у сваком случају;
- Да су деловали промтно након што су од носиоца права примили довољно образложено обавештење, ради онемогућавања приступа пријављеним делима или другим садржајима на својим Интернет страницама или њиховог уклањања са својих Интернет страница, и уз то учинили све у својој моћи да би спречили њихова будућа читавања.

Што се тиче корисника Интернета, они ће и даље, у духу остварења слободе изражавања и информисања и слободе уметности, као и права својине, које укључује и интелектуалну својину, моћи делити садржаје на друштвеним мрежама, као и линкове на Интернет странице и публикације, исто као што могу и сада.⁶²

⁶⁰ Angelopoulos & Quintais, Fixing Copyright Reform (2019).

⁶¹ Spasić Vidoje, Direktiva EU (Evropskog parlamenta i veća) o autorskom i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, 2021.

⁶² Ibid., str. 9.

4.3.3. Правична накнада у уговорима о искоришћавању склоњена са ауторима и извођачима

Завршно поглавље наслова IV бави се правичном накнадом за уговоре о експлоатацији аутора и извођача, са изузетком аутора рачунарских програма. Могло би се рећи да се бави стварном празнином у вредности у свету ауторских права. Члан 18. утврђује принцип одговарајуће и пропорционалне накнаде ствараоцима који лиценцирају њихова дела. Уводна изјава 73 појашњава да паушални износ може представљати пропорционалну накнаду „али то не би требало бити правило“. Одредба оставља државама чланицама дискрецију о одабиру механизма приликом спровођења принципа, под условом да буде у складу са законодавством ЕУ.

Члан 19. прописује обавезу транспарентности. Према томе, креатори морају редовно добијати – узимајући у обзир специфичности сваког сектора – детаљне информације о експлоатацији својих дела од стране корисника лиценце. То укључује информације о начинима експлоатације, оствареним приходима и доспелим накнадама. Под одређеним условима, од корисника дозволе могу се затражити додатне информације. Обавеза транспарентности може бити ограничена у случајевима када се сматра несразмерном. У неким случајевима може да се остави по страни ако допринос ствараоца укупном делу није значајан.

Члан 20. даје ауторима право на механизам прилагођавања уговора. Они могу тражити додатну, одговарајућу и поштenu накнаду од своје друге уговорне стране (или њених наследника) ако се испостави да је њихова првобитно договорена накнада несразмерно ниска у поређењу са приходима оствареним накнадним искоришћавањем дела.

Према члану 21. спорови у вези са обавезом транспарентности и механизмом прилагођавања уговора могу се подвргнути добровољном поступку алтернативног решавања спорова, који организација за колективно управљање правима може покренути на захтев творца којег заступа.

Аутори имају право опозива према члану 22. Они могу у целини или делимично опозвати ексклузивну лиценцу или пренос из разлога неискоришћења њиховог дела, осим ако је такав недостатак настао због околности где је аутор одговоран и где се очекује да се те околности среде. Право опозива може се применити само у „разумном

року“ након закључења одговарајућег уговора, а аутор се уместо опозива може одлучити за укидање лиценце.

4.4. Контрoверзне одредбе Директиве

Чланови 15. и 17. представљају велику опасност за концепте децентрализације, приступа информацијама и слободe говора, што је све у основи порекла Интернета. Ова критика није утемељена само на практичном искуству и разумевању интернета, већ чланци подривају важне циљеве политике ауторског права.

Члан 15. Директиве о ауторским правима, чак и у његовом измењеном облику, има потенцијал да учини управо оно чега се боје професори попут Nimmer-а и Netanel-а. Члан 15. захтеваће да комерцијалне веб странице плаћају „порез на линкове“ за вести које се деле на њиховим веб локацијама. У основи, чланци, вести или приче у власништву „издавача новинских публикација“ били би заштићени, тако да би сваки пут када би се делили на Интернету, дедиоц те приче би требало да плати издавачу тих информација. У свету у којем се значајан део вести шири електронским путем, а посебно преко платформи попут Facebook-а и Twitter-а, ефекти члана 15. могу бити широко распрострањени и штетни.⁶³ Према студији коју је радио Reuters Institute за студије новинарства на Универзитету у Оксфорду, скоро 36% анкетираних људи у дванаест земаља у 2018. години користило је Facebook за вести у року од недељу дана након анкете. Ово је упоређено са 11% за Twitter, 6% за Instagram и 3% за Snapchat. Ти бројеви не укључују веб локације попут YouTube-а и Reddit-а, од којих 18% и 4% њихових корисника посећује вести. Појачаном контролом вести, приступ вестима би се смањило, а социјални дијалог у Европи би опао.⁶⁴

Порез на линкове би сигурно коштао велике компаније попут Facebook-а, Twitter-а или Google-а милионе долара ако би од њих требало да покрију трошкове за сваки чланак вести који се дели на њиховим платформама. Вероватни исход може бити да велике веб локације једноставно преносе трошкове вести на своје кориснике путем накнада или једноставно смањују доступан садржај вести. На пример, Шпанија је 2014. увела сличан порез на агрегаторе вести: платформе попут Google News-а, Flipboard-а и Reddit-а. Шпански порез био је обавезан за све агрегаторе вести и издавачи вести нису могли да одустану. Као реакција на закон, Google News се добровољно угасио у

⁶³Tyner Andrew, The EU Copyright Directive: "Fit For The Digital Age" or Finishing It?, 26 J. INTELL. PROP. L. 275 (2020).

⁶⁴Nic Newman et al., Digital News Report 2018, Reuters Inst. 1, 11 (2018).

Шпанији, остављајући корисницима на мрежи да своје вести добијају негде другде. И док би веће платформе попут Google News-а могле издржати такав порез, мањи агрегатори вести нису били у могућности да приуште такве накнаде – па су се потпуно затворили.⁶⁵

Поред тога што је агрегаторе вести коштао доста новца, шпански порез био је контрапродуктиван за издаваче. Пошто су се агрегатори вести угасили, издавачи вести изгубили су између десет и петнаест процената веб промета.⁶⁶ Даље, с обзиром да издавачи нису могли да одустану од закона, агрегатори вести одбили су да плате порез како би на своје платформе укључили вести мањих издавача, због чега су та мања места изгубила значајнији обим промета. То би указивало на то да су интереси издавача заправо у складу са интересима платформи које деле њихове објављене вести. У ствари, студија коју су наручили шпански издавачи открила је да агрегатори вести имају „ефекат ширења тржишта“ – „услуге обједињавања смањују време претраживања, што омогућава читаоцима да конзумирају више вести. То не само да повећава укупан број посета сајту, већ повећава и публику мање посећеним сајтовима који иначе не би имали посете. Следећи логику студије, порез на линкове у члану 15. био би контрапродуктиван циљевима Директиве о ауторским правима и начелима ауторских права уопште. Порез на линкове финансијски би оптеретио агрегаторе вести по цену потрошача вести. Даље, то је супротно интересима издавача. Велики и мали издавачи изгубили би могућност приступа својим веб локацијама, што би у целини смањило профит који члан 15. покушава да заштити.⁶⁷

Штета коју би члан 15. могао да нанесес говору и ширењу информација онлајн није ограничена на велике платформе попут Google-а или Facebook-а. Упркос изменама, члан 15. и даље прети мањим платформама и делиоцима вести на мрежи. Додата измена у виду „легитимне приватне и некомерцијалне употребе публикације у штампи од стране појединачних корисника“ могао би изузети одређене кориснике Интернета од пореза на линкове. Ако корисници једноставно деле чланак или вест само у сврху ширења информација, могли би бити изузети. Размена вести и информација одвија се у много различитих облика на Интернету, па самим тим како се закон примењује на цео Интернет, члан 15. мало дефинише типове „приватне и

⁶⁵ Joe Mulin, New Study Shows Spain's „Google Tax“ has been a disaster for publishers, ARS TECHNICA, 2015.

⁶⁶ Mathew Ingram, External traffic to Spanish news sites plummets after Google move, GIGAOM, 2014.

⁶⁷ NERA Economic Consulting, Impacto del Nuevo Artículo 32.2 de la Ley de Propiedad Intelectual at x, 2015.

некомерцијалне употребе“.⁶⁸ Реалност је таква да је врло мало на Интернету „приватно и некомерцијално“. Иако лични блогови, YouTube странице и други налози на друштвеним мрежама могу бити приватни и некомерцијални по томе што припадају појединцу или малој групи чији циљ није профит. Без конкретне дефиниције приватне и некомерцијалне употребе, појединачне државе чланице могле би да спроводе порез на линкове недоследно широм Европе, стварајући диспарат између приступа чланица ЕУ информацијама и вестима, истовремено стварајући диспарат између врста вести које се деле у различитим земљама ЕУ. Иако је дозвољено дељење линкова које прате појединачне речи, нејасно је у којој мери се примењује. Значење „појединачних речи“ није дефинисано. Број речи и детаља дозвољених уз хипервезу је пресудан. Тумачење „појединачних речи“ могло би бити штетно за изражавање и сумирање идеја у вези са објављеним и заштићеним материјалом на мрежи. Ово не само да ће ограничити функцију хипервеза, већ ће и ограничити слободу појединачних корисника да изразе своје мишљење у вези са информацијама које те хипервезе чувају. Хипервезе су корисне по томе што пружају пречицу до чланка. Али је мање вероватно да ће читалац кликнути на ту хипервезу ако нема контекст куда она води. Даље, хипервезе са пратећим речима су свеприсутне на Интернету, налазе се свуда, од друштвених медија и блогова до мрежних енциклопедија и чланака вести заштићени ауторским правима. Пратеће речи често изражавају мишљење о садржају који се налази у хипервези или га описују.

Друга контроверзна одредба DSM Директиве је „upload filter“ садржана у члану 17. Као што је напоменуто, InfoSoc директива не штити на одговарајући начин носилце права од незаконитих онлајн активности на заштићеним материјалима. С тим у вези члан 17. је обликован тако да би требало да заштити приход носилаца права када производе креативне садржаје који ће се дистрибуирати онлајн. С друге стране, члан 17. настоји да сузи моћ великих играча да искористе креативне исходе носилаца права. Уопштено речено „upload filter“ подразумева да кад год онлајн платформа жели да објави неки садржај који подлеже ауторским правима, нпр. музика, слика, текст и друго, та радња објављивања мораће да прође извесно филтрирање, што даље значи да уколико је филтрирани предмет заштићен ауторским правима, биће уклоњен и недоступан, наравно уколико не постоји дозвола за његово коришћење.

⁶⁸Tyner Andrew, The EU Copyright Directive: "Fit For The Digital Age" or Finishing It?, 26 J. INTELL. PROP. L. 275 (2020).

Примарни проблем са чланом 17. произилази из његове употребе ContentID технологије и upload филтера. Текст члана 17. преобликован је тако да изоставља употребу фраза попут „технологија препознавања садржаја“. Међутим, члан 17. и даље се у тишини ослања на употребу таквих метода и технологије, што се подразумева помињањем да ће се такви „механизми обрађивати без даљег одлагања и биће подложни људској провери“. Измењени члан 17. предвиђа да прво пружаоци услуга онлајн раде директно са носиоцима права да лиценцирају дела која се могу делити на мрежи. Ако то не успе, члан 17. захтева од држава чланица ЕУ да осигурају да услуге онлајн размене садржаја пружају механизме који спречавају дељење дела заштићених ауторским правима без одговарајућег лиценцирања. По самој Директиви ти механизми би по могућности били технологија препознавања садржаја која подлеже људској провери. Будући да ће поједине земље државе чланице ЕУ бити задужене за спровођење члана 17. страхови критичара остају. Ништа не спречава државу чланицу да захтева употребу технологије препознавања садржаја или још горе, upload филтере (филтере за отпремање). Филтери за отпремање су подскуп технологије препознавања садржаја, примарно је да филтери за отпремање делују пре него што корисник дели садржај, уместо да идентификују заштићени садржај након што је објављен. Без обзира да ли је дељени садржај блокиран пре или после објављивања, ако садржај није заштићен или се користи поштено, резултат је исти – цензура.⁶⁹

Технологија препознавања садржаја је проблематична јер често не функционише. Критичари указују на YouTube-ов систем за идентификацију садржаја, који је познат по прекомерној блокади поштене употребе и незаштићеном садржају. Објаве корисника на YouTube-у могу бити блокиране због постављања било чега од следећег, видео снимака за заштићеним песмама у позадини или коришћење слика без дозволе аутора, коришћење пародије или мимова. Технологија препознавања садржаја била би посебно проблематична за енциклопедије које доприносе корисницима на мрежи, попут Википедије. Све од слика до цитата књига, сви важни делови корисничке енциклопедије, могли би бити блокирани због превелике заштите, упркос поштеној употреби.⁷⁰ Члан 17. повећао би трошкове дељења садржаја или изражавања идеја онлајн. Ако би аутоматизована технологија блокирала објаву корисника, тај корисник би био приморан да бира између онога што може бити скупа жалба онлајн платформи

⁶⁹Tyner Andrew, The EU Copyright Directive: "Fit For The Digital Age" or Finishing It?, 26 J. INTELL. PROP. L. 275 (2020).

⁷⁰Cory Doctorow, The EU's Copyright Proposal is Extremely Bad News for Everyone, Even (Especially!) Wikipedia, Elec. Frontier Found, 2018.

или носиоцу права или да једноставно прихвати чињеницу да је објава блокирана. У крајњем случају корисници који су се плашили да ће њихов заједнички или оригинални садржај бити блокиран, могу једноставно да се одлуче да не објављују на мрежи. Све у свему, то би смањило креативно изражавање онлајн.

Технологија препознавања садржаја је изузетно скупа за имплементирање, то показује пример Google-а који је потрошио преко 60 милиона долара на развој YouTube-овог система за идентификацију садржаја.⁷¹ За разлику од великих компанија које имају ресурсе, технологију и могућност да потроше 60 милиона долара на развој и имплементацију алгорита за препознавање садржаја специфичног за њихову веб локацију. Потреба за таквом технологијом би могла да угаси мање платформе за размену садржаја, остављајући само постојеће велике компаније да доминирају на тржишту, што доводи до тога да ће временом веће платформе како буду добијале већу контролу над онлајн простором добити већу финансијску моћ и контролу над својим корисницима. Са централизованом моћи у великим Интернет компанијама, одабране платформе имају већу контролу над дељеним идејама и трошковима дељења, што смањује могућност да корисници буду изложени различитим идејама или да могу да деле своје мишљење. Стога је члан 17. контрапродуктиван циљевима ауторских права јер смањује потенцијал за ново изражавање и смањује величину публике заштићеног дела ограничавањем броја платформи на којима се може приступити заштићеном делу.

Технологија препознавања садржаја и друге методе за надгледање веб локација за размену садржаја ризикују да створе атмосферу онлајн надзора. Критичари се плаше да би та технологија навела платформе да непрестано надгледају своје кориснике. Даље, информације о корисницима и подаци онлајн могу бити изложени носиоцима права у процесу извршења. Ако би члан 17. даље централизовао Интернет, велике Интернет компаније, као и земље чланице ЕУ, имале би приступ већим количинама личних података корисника. Интернет састављен од неколико великих компанија опремљених технологијом за препознавање садржаја нормализовао би аутоматизовани надзор.⁷²

⁷¹ Google, How Google Fights Piracy, at 6 (2016).

⁷² Tyner Andrew, The EU Copyright Directive: "Fit For The Digital Age" or Finishing It?, 26 J. INTELL. PROP. L. 275 (2020).

4.5. Примена реформе ауторских права ЕУ у Француској и Немачкој

Процес примене Директиве ускоро треба да буде завршен, а домаћи закони требало би да буду донети до 7. јуна. Наравно, неће све државе чланице ипсоштовати овај рок. Брзина и темпо имплементације није исти у свим државама чланицама ЕУ. Неке су послужиле као експериментална подлога, док у другим нема никаквих назнака о имплементацији.

4.5.1. Француска

Француска је била једна од главних присталица DSM Директиве о ауторским правима током читавог законодавног поступка. Француски културни лобији и носиоци права имају снажан утицај у француској политици и снажно су подржали чланове 17., као и члан 15. који се односи на нова права уредника штампе на објављивање. Та политичка умешаност објашњава зашто је члан 15. тако брзо примењен у наменском закону објављеном 24. јула 2019. године, само три месеца након усвајања Директиве. Ова брза примена учинила је Француску експерименталним игралиштем за спровођење члана 15., што је покренуло преговоре између уредника штампе и Google-а, захваљујући њеном агрегатору вести Google News. Остале одредбе Директиве, међутим тек треба да буду транспоноване.

Француско законодавно тело је у почетку планирало да спроведе део тога, а посебно контроверзни члан 17., владиним предлогом закона о „аудиовизуелној комуникацији и културном суверенитету у дигитално доба“. Овај закон је требало да се усвоји по убрзаном поступку. Ова убрзана процедура значи да нацрт закона прво разматра и допуњује заједнички одбор, састављен од чланова оба дома парламента. Једном када заједнички одбор постигне споразум о тексту, о њему се расправља само једном, што знатно убрзава процес. Овај поступак се понекад користи када влада или већина жели да избегне контроверзне расправе. У оквиру овог процеса, чини се да је француски парламент помно пратио текст Директиве у њеној примени, директно транспонујући део текста Директиве. Ова примена била је у интересу носилаца права. Нажалост, због Covid-19 и са првим „локдауном“, овај парламентарни процес је заустављен након 12. марта 2020. године. Процес примене поново је покренут прошлог

ноембра, парламент је усвојио „закон о разним одредбама који се прилагођавају закону Европске уније у економским и финансијским питањима“. Даје овлашћење француској влади да правилником спроводи Директиву. Закон даје влади шест месеци да преузме члан 17. и 12 месеци за остатак одредби Директиве, без икакве контроле законодавне власти. Ово делегирање овлашћења са законодавца на владу није толико често. Међутим, Француска има малу слободу с приближавањем крајњег рока за спровођење у јуну. Европска комисија ради на смерницама за примену члана 17. у покушају да подстакне усклађену примену од стране држава чланица. Француска влада би могла, с обзиром на њихов тренутни рок, да сачека такве смернице. Али њихова недавна неслагања са Комисијом показује да неће. Недавне консултације са заинтересованим странама навеле су Француску да критикује пројекат са смерницама. У допису упућеном Комисији наводи се да пројекат искривљује члан 17. увођењем нових концепата. Такво неслагање могло би генерисати различите примене Директиве међу државама чланицама.⁷³

4.5.2. Немачка

Немачка влада налази се на трећем нацрту закона о преношењу DSM Директиве о ауторским правима у немачки закон. Најновији нацрт закона требало би да буде основа за расправу у оба дома немачког парламента, Бундестагу и Бундесрату. Изузетно, није предвиђено да члан 17. Директиве постане саставни део немачког Закона о ауторским правима. Уместо тога, Немачка тежи самосталном закону који се састоји од више од 20 чланака који се баве употребом заштићеног садржаја од стране добављача услуга онлајн размене садржаја. Објашњење за ово је прилично занимљиво: кохерентна интеграција у догматски концепт Закона о ауторским правима сматра се „проблематичном и не одвећ корисном“. Па, накнадна примена и тумачење новог закона мора, без икакве сумње, бити кохерентна. Концептуално, немачко законодавно тело следи пут увођења новог експлоатационог права у корист аутора. Полазна тачка је обавеза добављача услуге да се увери да постоји дозвола за приказивање садржаја. У суштини, видимо да је дужност опреза наметнута добављачу услуга за размену садржаја: потребно је предузети све разумне мере како би се добила лиценца за

⁷³Nils Rauer, A Country by Country analysis of EU copyright reform implementation, Out-Law, Pinsent Masons, 2021.

садржај. Наравно, принцип пропорционалности уграђен је у овај концепт. Право на саопштавање одговарајућих дела јавности може се добити или од аутора или од организација за сакупљање. Ако се не може добити лиценца, ступа на снагу режим обавештавања и уклањања и задржавања. Међутим, концепт је прерађен одређеним превентивним дужностима како би се блокирао пренос материјала који крше ауторска права. Ове опсежне дужности провере и блокирања примењују се само ако носилац права пружа одговарајуће информације које пружаоцу услуга омогућавају да открије и блокира садржај који крши ауторска права. Изгледа да је немачка влада доста размишљала о томе како феномен прекомерног блокирања може бити обуздан. Предложени одговор почива на законским претпоставкама када се приказивање садржаја сматра законски дозвољеним. Коришћење заштићених дела у малом обиму спада под „de minimis“ клаузулу. Претпоставља се да је испод прага, мање од 15 секунди видео записа или звука, мање од 160 слова текста или слика до 125КВ. Ове цифре могле би се изменити током законодавног поступка, али пут којим се иди чини се прилично јасним. Ограничења ауторских права као што су цитати, пародије или карикатуре такође ослобађају пружаоца услуге обавезе да прибави лиценцу. Штавише, садржај који је означен као легалан садржај такође не спада у делокруг уредбе. Према тренутном нацрту, давалац услуге мора аутору платити одговарајућу накнаду за било какво саопштавање јавности о вероватно дозвољеној употреби. Ова обавеза превазилази оно што Директива тражи. Даље, немачки нацрт садржи одредбе о судским и вансудским поступцима, жалбеним поступцима, мерама против злоупотребе, праву на информације, домаћем агенту за услугу и правилима о сродним правима. Очекује се да ће се о закону расправљати у парламенту током марта, након чега ће уследити седница парламентарног одбора и евентуалним амандманима. Велика је вероватноћа да ће Немачка испунити рок за примену у јуну ове године.

4.6. Ко добија а ко губи са новом Директивом?

Из претходног текста и из изнетих чињеница јасно је уочљиво да су на удару ове Директиве велике „high-tech“ компаније, па самим тим и не чуди чињеница да су оне те које су највише улагале напоре у лобирања да Директива 2019/790 не буде усвојена. Ипак и поред свог тог лобирања и свих напора које је првенствено Google преузео на свој терет Директива је усвојена. Највећи трн у оку представља члан 15. Директиве, где

Google одбија да плати издавачима. Google је рекао да ће одбити да плати издавачима како би се њихов садржај навео у збирном приказу вести у претрази, суочавајући се са мерама које намеће реформа ауторских права ЕУ.

Google је рекао „ми продајемо огласе, а не резултате претраге“ и неће платити издавачима за право да свој садржај наведу у претрази.

Европска Директива о ауторским правима, сада позната као члан 15., али раније члан 11. пружа агрегаторима вести као што су Google и Facebook две могућности: или да плате издавачима да њихов садржај буде наведен као сада у претрази или драстично смањити количину информација о садржају који се наводи. Google је изабрао последњу опцију, па иако сада наводи пуни наслов чланка, хиперлинк, слику, издавача и кратак извод дела, озбиљно ће ограничити износ који ће приказати. То би могло смањити промет чланка и на крају оштетити количину промета који дигитални издавач прима – управо супротно намерама директиве да издавачима пружи више могућности да плате за свој садржај.

Људи верују Google-у да ће им помоћи да пронађу корисне и ауторитативне информације из различитих извора. Да би се подржало то поверење, резултати претраге морају бити одређени према релевантности, а не према комерцијалним партнерствима. Због тога и не плаћамо издавачима када људи кликну на њихове везе у резултату претраге“, рекао је Richard Gingras, потпредседник вести у Google-у.

Google је упозорио ЕУ пре усвајања директиве на потенцијалне замке на које би издавачи могли наићи ако се такво правило усвоји у закону. Компанија је почетком године покренула експеримент са претраживањем који је подразумевао ограничавање детаља у прегледу садржаја који је објединио и укључио у претрагу. Истраживања су показала да када је Google ограничио детаље у резултатима претраге, чак и у најмање штетним случајевима, то је довело до смањења промета за 45% за издавача. Уместо тога, корисници су се обратили другим платформама попут социјалних медија како би поправили вести.

„Наш експеримент је показао да су се многи корисници уместо тога обратили веб локацијама које нису вести, платформама друштвених медија и веб локацијама на мрежи –још једна ненамерна последица закона који има за циљ да подржи висококвалитетно новинарство. Претраге на Google-у су се чак повећавале како су корисници тражили алтернативне начине за проналажење информација“, рекао је Richard Gingras, потпредседник вести у Google-у.

Француска штампа пријавила је процењени губитак између 250 милиона и 320 милиона евра годишње и надала се да ће директива о ауторским правима тај губитак преокренути. Пре него што је наметнута ЕУ директива о ауторским правима, Немачка је имала сличан већ постојећи закон који је од агрегатора вести захтевао да ограниче „исечке“ садржаја или да подлежу плаћању издавачу, наводи Politico. Као резултат тога, неки немачки издавачи изричито су дозволили Google-у да бесплатно уврсти њихов садржај због губитка промета. Google тврди да издавачима помаже у бесплатном расту промета пружајући свеобухватну збирку вести која омогућава корисницима да лако пронађу садржај издавача.

Ко добија са Директивом?

Европска комисија: Извршно тело ЕУ може да означи поље на својој листи обавеза јединственог дигиталног тржишта, само неколико недеља до краја законодавног периода. Комисија је желела споразум по сваку цену за један од својих водећих предлога. Коначни текст још треба да потпишу земље ЕУ и да га усвоје парламентарни одбор за правне послове, као и пленарно заседање, тако да прича још није готова. Али за сада Комисија може одахнути.⁷⁴

Музичка индустрија: Дискографске куће и колективна удружења тражила су реформу пре свега тврдећи да треба да се исправи оно што су назвали „јаз вредности“ између све мањег прихода музичке индустрије и профита генерисаног од реклама који хостују њихов садржај на мрежи. Концепт се огледа у законодавству.⁷⁵

Аутори и извођачи: Текстописци, филмси редитељи, глумци, музичари, сценаристи – сви су од реформе добили много више него што се првобитно очекивало. Успели су да у тексту додају „принцип одговарајуће и пропорционалне накнаде“. То значи да ће моћи да траже надокнаду за експлоатацију свог дела, сразмерно приходу који генерише њихов материјал, а не на основу паушала.⁷⁶

Издавачи штампе: Компаније попут европских издавача Mondadori и Axel Springer (сувласник компаније POLITICO) такође су добиле оно што су тражиле: суседно право широм ЕУ. Према реформи, платформе попут Google News-а мораће да склопе уговоре о лиценцирању како би им се омогућило приказивање њиховог садржаја. Да ли ће ова непосредна политичка победа заправо дугорочно донети додатни

⁷⁴Laura Kayali, *Winners and losers of Europe's copyright reform*, Politico, 2019.

⁷⁵ Ibid., str. 4.

⁷⁶ Ibid., str. 4.

приход за штампу, отворено је питање због Google-ове врло јаке тржишне моћи. У Немачкој, где суседно право већ постоји, многи издавачи су на крају одлучили да свој садржај понуде бесплатно након што им је промет нагло пропао када се исечци више нису појављивали у резултатима претраге.⁷⁷

Google: Колико год изненађујуће звучало, Google није у потпуности изгубио рат око ауторских права. Законодавство намеће нове обавезе технолошком гиганту, али је мало вероватно да ће утицати на тржишну снагу компаније. Када је реч о праву издавача, Google је могао да одлучи да не приказује садржај неких компанија како би избегао да се упушта у уговоре о лиценцирању са њима – и већ је наговестио да се неће договарати са свима. Google је такође успео да избегне да преузме пуну, безусловљену законску одговорност за садржај заштићен ауторским правима. Компанија неће бити одговорна за појаву неовлашћеног, нелиценцираног, заштићеног ауторским правима садржаја ако учини све од себе – између осталих услова – да спречи доступност садржаја.⁷⁸

Ко губи са Директивом?

Google: Пре свега, Google-ов YouTubeће сада по закону морати да закључи уговоре о лиценци са носиоцима права из музичке индустрије који то желе. Обично дискретни технолошки гигант такође је био приморан да изађе из шуме и пошаље америчку делегацију највиших руководилаца у Брисел и Стразбур у јесен претпрошле године, што показује колико су ствари измакле контроли компаније.⁷⁹

Холивудски студији и европски ТВ канали: Аудиовизуелни сектор се окренуо против реформе када је постало јасно да платформе неће аутоматски бити законски одговорне за хостинг садржаја за које нису добили лиценцу. Филмски студији и ТВ канали ретко траже уговоре о лиценцирању за платформе као што је YouTube, многи су више усредсређени на осигурање да су платформе законски обавезне да спрече неовлашћен садржај да се појављује на мрежи. Они се плаше да је нова реформа ауторских права слабија од постојећег закона и да би могла угрозити текући случај на Европском суду правде о томе да ли YouTube може бити одговоран за неовлашћени садржај.⁸⁰

Мала и средња предузећа: Мала и средња предузећа замало су избачена са колосека реформе, када се Немачка и Француска нису могле договорити у Савету ЕУ да

⁷⁷ Ibid., str. 5.

⁷⁸ Ibid., str. 6.

⁷⁹ Ibid., str. 6.

⁸⁰ Ibid., str. 7.

ли треба да буду укључене у законодавство. Немачка је желела да буду укључена предузећа са годишњим прометом мањим од 20 милиона евра, док је Француска била за границу од 10 милиона евра. На крају је Париз имао последњу реч, а циљани изузетак односи се само на предузећа са годишњим прометом мањим од 10 милиона евра, месечном публиком испод 5 милиона јединствених посетилаца.⁸¹

Здрав дијалог: Две ипо године расправе су поларизоване до степена да постану токсичне – посебно на мрежи. Велике, тешке речи, попут цензуре, дезинформација и европског суверенитета, лепршале су са обе стране аргумента. Присталице реформе оптужене су да су против слободе говора. Противници реформе описани су као слепе марионете Google-а. Недавно је стручњак за ауторска права у Сталном представништву Чешке при ЕУ онлајн шиканиран јер је твитовао о ауторским правима са палцем на горе.⁸²

⁸¹ Ibid., str. 7.

⁸² Ibid., str. 8.

5. BLOCKCHAIN ТЕХНОЛОГИЈА– КОРАК ДАЉЕ ЗА АУТОРСКА И СРОДНА ПРАВА –

Blockchain и друге технологије дистрибуиране књиге (DLTs – Distributed Ledger Technologies) данас су међу темама о којима се највише расправља. Европска комисија препознаје технологије засноване на blockchain-у као значајне потенцијале за друштво и у сврху постизања јединственог дигиталног тржишта. Дана 3. априла 2019. године, Европска комисија покренула је Међународно удружење поузданих blockchain апликација (International Association of Trusted Blockchain Applications – INATBA) са циљем промоције глобалног модела управљања за blockchain. Штавише, потенцијал blockchain-а да створи будућу инфраструктуру ЕУ против фалсификовања представља релевантан део стратегије ЕУ за промоцију стварања blockchain екосистема у оквиру Европске уније. У овој перспективи, Завод за интелектуалну својину Европске уније (EUIPO – European Union Intellectual Property Office) у сарадњи са Европском комисијом организовао је „EU Blockathon“, изазов усмерен на заштиту права интелектуалне својине кроз решења заснована на blockchain технологијама. Пројекат се сада наставља у оквиру Blockathon форума за борбу против фалсификовања (Anti-Counterfeiting Blockathon Forum). Као што је речено у претходном делу текста, нова Директива о ауторским правима повећава заштиту права стваралаца садржаја. Међутим, заштита и примена ауторских права и других нерегистрованих права и даље је тешка, посебно када се креативни радови деле онлајн. Заправо, дељење креативних дела онлајн може значити често губљење контроле над њима.

У овој перспективи, blockchain може играти важну улогу у осигурању заштите ауторских права, а нарочито:

- Blockchain може омогућити ауторима да избегавају посреднике, нудећи своја дела директно потрошачима или корисницима. Таква употреба blockchain-а и других DLT-ова већ је уобичајена у односу на музичка дела и слике;
- Паметни уговори проистекли из blockchain-а могу такође омогућити ствараоцима и уметницима да управљају и спроводе своја права, пружајући аутоматско извршење уговора о лиценцирању и плаћања ауторских права. Blockchain ће омогућити планирање плаћања ауторских права да би се поштено платиле све заинтересоване стране укључене у креативни процес. На пример, додавањем паметног уговора за сваку песму или видео запис који уметник

пренесе, приходи се могу аутоматски поделити између свих укључених заинтересованих страна у складу са условима уговора;

- Исплате извршене путем blockchain крипто валута такође се могу узети у обзир за правичну и правовремену надокнаду ауторима на Интернету.

Употреба DLT-ова и blockchain-а може донети значајне предности, иако се већина конкретних апликација још увек развија и тек треба да се у потпуности истраже из правне перспективе.

5.1. Blockchain технологија

Први пут је неко писао о blockchain-у 2008. године. Аутор Satoshi Nakamoto – псеудоимни мозак који стоји иза теорије крипто валуте биткоина – први пут је у својој чувеној Белој књизи⁸³ разматрао могућност стварања нове техничке инфраструктуре за готовинско плаћање. Овај метод би омогућио сигурнија, следљивија и транспарентнија плаћања као нуспроизвод чињенице да су све трансакције биле сачуване на различитим рачунарима и да их је будући власник пренесених кованица могао проверити на поуздан и сигуран начин.⁸⁴

Blockchain је састављен од речи „Block“ (блок) и „Chain“ (ланац). Буквално преведено, blockchain је ланац блокова. Једноставним речима: технологија blockchain служи као уобичајени регистар имовине за евидентирање и праћење трансакција, било директним складиштењем података или повезивањем са подацима. Овај иновативни DLT дизајн ствара поуздану и транспарентну базу података која се ослања на консензус више корисника blockchain-а за процену легитимности или нелегитимности одређене трансакције. Сваки корисник учествује у претходној верификацији онога што је унето у blockchain. Овај консензусни механизам је главна карактеристика blockchain процеса у којем се већина верификатора ланца договара о стању сваке главне књиге. Једноставним речима: „то је скуп правила и процедура који омогућавају одржавање кохерентног низа чињеница између више нодова који учествују“.⁸⁵Верује се да

⁸³ S. Nakamoto, Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, Bitcoin.org, 2008.

⁸⁴ Ibid., p.3.

⁸⁵ T. Swanson, Consensus-as-a-service: a brief report on the emergence of permissioned, distributed ledger systems, OfNumbers.com, April 6, 2015.

blockchain технологија користи две основне технологије за стварање „трајне евиденције трансакција између страна чији је идентитет потврђен“.⁸⁶

У основи, blockchain може се дефинисати као отворени DLT који садржи заједничку и синхронизовану дигиталну базу података, одржава га алгоритам и чува се на више рачунара (сваки технички назван „нод“ ланца), тако да сваки нод чува комплетну копију базе података. Записи се могу писати на ланцу помоћу консензуса (тј. верификације трансакција и ревизије трансакција) свих учесника који су идентификовани као „peers“.

Blockchain садржи четири различите кључне компоненте:⁸⁷

- Свака појединачна књига;
- Хеш свих трансакција садржаних у блоку (његов „отисак прста“);
- Временски жиг;
- Хеш претходног блока (који омогућава стварање секвенцијалног ланца блокова и тако даље).

Слика 4. Компоненте и интеракције елемената DLT-а.

Извор: Carreta Silvia, Blockchain Challenges to Copyright – Revamping the online music industry, Stockholm, 2019, Master of Laws in European Intellectual Property Law, Stockholm University;

⁸⁶ J. Bacon. J.D. Michels, C. Millard & J. Singh. Blockchain Demystified: A technical and Legal Introduction to Distributed and Centralised Ledgers, Richmond Journal of Law & Technology, issue 2018-1, 2018. p. 101.

⁸⁷ A. M. Antonopoulos, Mastering Bitcoin, O'Reilly Media Inc. 2017.

Његове главне карактеристике су:⁸⁸

- **Транспарентност** – сви подаци на blockchain-у су јавно доступни свима који имају приступ blockchain-у;
- **Сувишност** – сваки нод blockchain-а садржи копију података, стога се не може лако повезати ван мреже због квара система или злонамерних радњи трећих лица;
- **Непроменљивост:** промена записа на blockchain-у је изузетно тешка и захтева консензус у складу са протоколом (нпр. од већине или свих корисника blockchain-а). Иако је важно схватити да чак и у blockchain-у не постоји савршена непроменљивост. С тога се интегритет записа осигурава унутрашњим својствима основног кода, а не идентитетима системских оператора;
- **Дисинтермедијација:** уклањање посредника смањује трансакционе трошкове и ризике повезане са присуством таквих посредника. Не значи, међутим, да нова врста посредника неће бити створена као резултат дубље примене blockchain у друштвеној структури, у зависности у ком окружењу је blockchain развијен;
- **Децентрализација:** главне предности децентрализације су толеранција грешака, отпор нападима и отпор тајном договарању на рачун других учесника. Постоје три одвојене осе централизације/децентрализације: 1. архитектонска (де)централизација узима у обзир колико физичких рачунара чини систем, 2. политичка (де)централизација разматра колико појединаца или организација на крају контролише рачунаре од којих је систем начињен, 3. логичка (де)централизација разматра да ли интерфејс и структуре података које систем представља и одржава више личе на један монолитни објекат.

Технологија је добила име по томе што су вишеструке трансакције поређане као блокови („књиге“), који се додају постојећем ланцу блокова. Књига садржи различите податке који су груписани и након постизања одређене величине, повезани су за постојеће књиге кроз процес хеширања. Конкретно, хеш показивачи („хеш“) повезују сваки блок трансакција (тј. главне књиге) заједно, како би онемогућили неовлашћено подметање података о трансакцијама у прошлим блоковима, јер би то проузроковало прекид веза између блокова. Такође, у одређеном типу blockchain-а такође је могуће користити инфраструктуру јавног кључа за потврду

⁸⁸ V. BUTERIN, The meaning of decentralization, Medium Corporation Blog, 2017.

идентитета корисника повезаног са сваком трансакцијом. Ова инфраструктура користи криптографију за генерисање пара одговарајућих кључева – који се састоје од јавног и приватног кључа – који се користе за потписивање ставке података и за потврду да ли је дигитални потпис тачан и да није неовлашћено подметнут.

5.2. Функционална перспектива blockchain-а

Конкретно за овај рад није битно шта је blockchain, већ какве су његове могућности, односно шта он може учинити. Неопходно је схватити да је blockchain технологија опште намене, што би значило да се може користити за широку употребу. То је истовремено база података (у основи рачуноводствена књига) и програмабилна платформа на којој могу да раде и друге апликације. Blockchain је база података која се ажурира на децентрализован начин. Та база података може се користити независно, за бележење трансакција у крипто-имовинили регистрацију информација, на пример у подешавању ланца снабдевања. Ту blockchain служи као уобичајени регистар имовине, иновација у дизајну базе података која или директно складишти податке или везе до података.

Дистрибуирана књига може надаље да угости широк спектар апликација другог слоја. Апликације распоређене на DLT инфраструктури одражавају карактеристике основне инфраструктуре отпорности, децентрализације и неовлашћености. Иако blockchain само увек чува податке, ови подаци могу представљати све у шта верујемо и у чему се слажемо да представљају. Временом су се појавили различити облици дигиталних средстава који још увек нису ништа друго до сирови подаци. Таква имовина може имати чисто вредност на ланцу (као у Bitcoin-у) или бити аватар стварног света, било да је то неко добро (попут токена који може да представља кућу⁸⁹), услугу (попут ваучера за услугу) или право (као што је законско право). Blockchain је понекад означен као „Интернет вредности“ јер се очекује да поремети онлајн промет вредности, јер омогућавају пренос вредности без посредника. Да би се омогућио већи део ових пројеката, потребни су паметни уговори.⁹⁰

⁸⁹У суштини, токен може да се дефинише као податак који може представљати све у шта верујемо и са чиме се слажемо да представља, укључујући услове лиценцирања и накнаде.

⁹⁰Finck Michele, Moscon Valentina, Copyright Law on Blockchains: Between New Forms of Rights Administration and Digital Rights Management 2.0, Munich, 2018, Springer.

5.2.1. Токен као податак

Као што је већ речено, blockchain се састоји од различитих елемената. Од посебног интереса за развој те тезе је концепт токена. Токен се може дефинисати као сиров податак који представља различите облике дигиталне имовине, којима је омогућена трансакција на blockchain-у. На пример, у окружењу за заштиту ауторских права токен може представљати заштићено дело, датотеке података, песме, фотографије, видео записе итд. Такође, може укључивати документе различитог садржаја као што су нематеријална својства, права, лични подаци, сертификати, правне трансакције и уговорне информације, укључујући услове лиценцирања и услове накнаде (тј. крипто валуту). Подаци представљени преко токена могу имати вредност преко ланца (на пример, дигитализоване песме које се продају онлајн) или да токен буде аватар имовини у стварном свету (на пример, CD или DVD), услуге (на пример, ваучер за онлајн музичку услугу) или право (на пример, дозвола за употребу песме или њеног текста итд.).

5.3. „Паметна“ (Smart) права интелектуалне својине и паметни уговори (Smart contracts)

Blockchain технологија би могла да обезбеди нове механизме за управљање правима интелектуалне својине. Конкретно, на помолу је нови талас технолошке трансмутације који би могао имати трајан утицај на закон о ауторским правима: паметни уговори. Предвиђа се да ће њихов развој моћи да „оствари пуно дела од обећања технологије blockchain-а у стварности“.⁹¹

Важан појам који треба успоставити је концепт „паметних права интелектуалне својине“ (sIPR – smart intellectual property rights). Та права су потпуно нова врста концепта са широким импликацијама на имовинско право. Потенцијал за употребу blockchain технологије за управљање паметним правима интелектуалне својине је огроман. Тако, на примерм, снимањем sIPR-а у DLT-у, уместо у традиционалној бази података, могло би се ефикасно претворити у паметна права интелектуалне својине, што омогућава стварање снимања непроменљивих записа догађаја у животу

⁹¹M. WALDPORТ, Distributed Ledger Technology: beyond block chain. A report by the UK Government Chief Scientific Adviser, UK Government Office for Science, issue 2/22, 2016.

регистрованог паметног права интелектуалне својине. Такође, могло би да дозволи успостављање временског жига када је дело постојало, ко поседује права интелектуалног власништва и коме је лиценцирано или додељено, и тако даље, решавајући практичност прикупљања, чувања и пружања таквих доказа. Прикупљање тих података на DLT-у омогућило би власницима права датог sIPR-а да се потврде на blockchain-у, осигуравајући своја права помоћу криптографског кључа и самонаметнутим кодом. Сходно томе, sIPR такође може постати циљ уговора о лиценцирању извршеног на blockchain-у, путем паметног уговора.⁹²

5.3.1. Паметни уговори (*Smart Contracts*)

У основи, паметни уговор је самоизвршавајући рачунарски код који аутоматски обрађује своје улазе када се активира. То је у основи мали рачунарски програм који је постављен на blockchain-у. Стога, док се о паметним уговорима тренутно жустро расправља у вези са blockchain-ом, слични механизми се већ дуго користе, такође и DRM системи. DRM технологија је у основи уградила закон о ауторским правима у дигиталне датотеке ограничавајући могућност корисника да гледа, копира, репродукује, штампа или на други начин мења дела. На пример, дигиталне аудио датотеке шифроване DRM технологијом нису биле предмет двоструке потрошње јер су садржавале основни паметни уговор који се односио на централизовану мрежу (то је, на пример, Apple-ов сервер који је програмиран да спроводи услове и одредбе iTunes продавнице).⁹³

Треба напоменути да, у зависности од усвојене дефиниције, паметни уговори нису нужно повезани са blockchain технологијом.⁹⁴ За неке је паметни уговор једноставно део рачунарског кода са одређеним карактеристикама. Vitalik Buterin приказује паметне уговоре као „криптографске 'кутије' које садрже вредност и октључавају је само ако су испуњени одређени услови“.⁹⁵ У контексту blockchain-а, паметни уговор је „програмирана логика која ради на систему дистрибуиране главне

⁹²Carreta Silvia, Blockchain Challenges to Copyright – Revamping the online music industry, Stockholm, 2019, Master of Laws in European Intellectual Property Law, Stockholm University.

⁹³Kiviat TI, Beyond bitcoin: issues in regulating blockchain transactions, Duke Law J, 2015.

⁹⁴Halaburda H, Blockchain revolution without the blockchain, Bank of Canada, 2018.

⁹⁵ Vitalik Buterin, A Next Generation Smart Contract & Decentralized Application Platform, Ethereum White Paper, 2018.

књиге као одговор на подношење трансакције“. Из техничке перспективе, паметни уговори су тако једноставни рачунарски програми које мрежа рачунара може доследно извршавати без потребе за посредником. Због своје дистрибуиране природе и самим тим загарантованог извршења, паметни уговори су отпорни на неовлашћене радње, што их чини привлачним у многим сценаријима, укључујући пренос вредности.⁹⁶

Ипак, будући да се на ове техничке алате може поуздати због аутоматизације трансакција које се обично регулишу уговорним правом (као што је пренос вредности), паметни контакти могу бити корисни алати у уговорном окружењу. Nick Szabo је заиста створио термин „паметни уговор“, 1994. године, да означи „скуп обећања, прецизираних у дигиталном облику, укључујући протоколе у оквиру којих странке извршавају та обећања“. Szabo је предвидео стварање рачунарског софтвера који личи на уговорне клаузуле за повезивање странака на начин који ће отежати једној страни да једнострано раскине споразум.⁹⁷ Гледано из ове перспективе, паметни уговор може бити рикардијански уговор, чији је циљ стварање уговора које могу читати и људи и машине. Паметни уговор је заправо рачунарски програм који истовремено изражава садржај уговорног споразума и управља применом тог садржаја, на основу окидача које су обезбедили корисници или су извађени из околине.

Главна вредност паметних уговора је њихова аутоматизована реализација. Као другоразредне апликације, паметни уговори имају користи од неовлашћене природе основне blockchain инфраструктуре која сидри њихово аутоматизовано извршавање. С обзиром на то да многи blockchain нодови покрећу код паметног уговора, он „није под надзором – и не може га зауставити – ниједна страна“.⁹⁸ Паметни уговори се извршавају аутоматски и не могу се зауставити уколико ова опција није посебно уграђена у код. Ово омогућава трансакције у ситуацијама без људског или институционалног поверења, смањује трансакционе трошкове и смањује ризик друге уговорне стране и интерпретативну несигурност. Када се споразум преведе у код, интервенција странке или посредника који покреће извршење уговора замењује се аутоматизованим извршењем софтвера.

Тамо где се паметни уговори користе за аутоматизацију извршења уговорних обавеза, учинак је стога чврсто повезан са кодом. На пример, софтвер се може

⁹⁶ Bartoletti M, Pompianu L (2017) An empirical analysis of smart contracts: platforms, applications, and design patterns. In: Brenner M et al (eds) Financial cryptography and data security. Springer, Berlin.

⁹⁷ Szabo Nick, Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets, 1996. Nick Szabo -- Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets (uva.nl).

⁹⁸ P. De Filippi, A. Wright, Blockchain and the law, Harvard University Press, Cambridge, 2018.

користити за аутоматски пренос колатерала у случају неплаћања.⁹⁹ Аутоматизовано извршавање, наравно, не доноси само користи већ и недостатке. Тамо где се софтвер извршава аутоматски, нежељене трансакције више не могу да се врате. То може бити проблематично, на пример када странка нема правну способност или ако странка одлучи да не испуни своје обавезе. Измене, попут оних прописаних законом или судским одлукама, такође се не могу лако прилагодити. Кроз ове карактеристике, паметни уговори обећавају да ће покренути повећање ефикасности, посебно атрактивно у комерцијалним условима, укључујући и материјале заштићене ауторским правима.

Укратко речено, паметни уговори односно „Smart contracts“ представљају једну од могућности надоградњи на blockchain-у, где се програмски код уписује, а на основу тога blockchain омогућава да подаци у њему остану непромењени, што је једна од његових карактеристика. Уколико се две стране споразуме да ће паметни уговор, односно програмски код који је написан, одлучивати о томе да ли ће се нешто догодити, није им потребна трећа страна која ће одобрити, односно надгледати тај уговор. Уговорне стране унапред дефинишу своје односе, односно начине на који ће да регулишу своје односе, а затим све то уносе у облику програмског кода на blockchain платформи. Паметни уговори пружају могућност сигурне размене новца (криптовалуте), акција или друге имовине без икаквих посредника.

Три најважније карактеристике паметног уговора су:

1. Да се аутоматски извршава без људске интервенције, па самим тим могућност злоупотребе је сведена на минимум;
2. Да он функционише на децентрализованом blockchain-у;
3. Да је у питању дигитални споразум записан у рачунарском коду.

Као примери може да се наведе куповина на web-у. Уколико се наручује нека роба преко Интернета, било да се ради о производу који је физички опипљив или не, па чак и о услузи, уплата за наручену робу се бележи у blockchain-у. Када доставна служба потврди да је роба која је поручена преко Интернета стигла и да је крајњи корисник задовољан квалитетом, новац се уплаћује продавцу. Овако сличан систем већ користе мултинационалне корпорације за е-трговину. Код уговора о лизингу возила постоји могућност да уколико корисник предмета лизинга не плати месечну рату лизинга, возило се блокира и онемогућује се даља употреба. Такође, видљива је примена и у процесу осигурања, где паметни уговор може да изврши аутоматизацију процеса

⁹⁹ Yermack D (2017) Corporate governance and blockchains. Rev Finance 21:7–31.

осигурања и може омогућити аутоматизацију поступања са захтевима. Па, уколико код одштетних захтева, у случају да је закључен паметни уговор и да је наступила смрт корисника, уговор би могао бити повезан са регистром преминулих лица, па би на основу извода, аутоматски проверио да ли је преминуло лице било покривено осигурањем и тако би омогућио исплату осигуране суме корисницима полисе.

Разлози за примену паметних уговора:

- Сигурност уговорне стране;
- Уштеда новца и времена, због непостојања посредника;
- Брзо и ефикасно решавање уговорног односа.

5.4. Blockchain и ауторско право

„Blockchain већ почиње да редефинише класичне пословне моделе и економске процесе креативне индустрије и индустрије културе тиме што значајно утиче на промену у економској архитектури дигиталног податка“. Утицај примене blockchain-а на тржишту ауторских дела зависи у највећој мери од капацитета технологије да превазиђе актуелне изазове у остваривању имовинскоправних и личноправних овлашћења аутора.¹⁰⁰Регистар који евидентира стварање дела може пружити информације о власништву. То не само да ће олакшати поступак одобрења права потенцијалним корисницима, већ може помоћи у утврђивању да ли је неко дело и даље заштићено законом о ауторским правима. Регистар ауторских права може омогућити носиоцима права да докажу власништво над својим делима. Да би се избегао проблем застарелих регистара, поред почетног стварања дела, требало би евидентирати и све преносе права.

Blockchain је високо отпорна и транспарентна база података. Скупови података повезани су у блокове, а сваки блок је временски означен и повезан са претходним блоком са хеш вредношћу, што представља појединачни серијски број који идентификује садржај претходног блока. То доводи до ланца блокова по којима је та технологија и добила своје име. Како сваки блок садржи хеш вредност претходног блока, садржај сваког блока у ланцу не може се мењати без промене сваког следећег блока. Нови блок ће бити додат ланцу само ако постоји консензус између чланова

¹⁰⁰Dejanović Srdjan, Blokčejn tehnologija i njen uticaj na autorsko pravo, Beograd, 2019, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

мреже („чворови“) о њеној ваљаности. Често коришћен консензусни механизам је „доказ рада“, где одређени нодови („рудари“) имају прилику да зараде накнаду или другу награду трошењем рачунарске снаге за решавање сложених математичких проблема. Алтернативни консензусни механизам је „доказ улога“, где нодове за потврђивање блока бира њихов економски удео у мрежи. База података се не чува централно, већ се дистрибуира преко мреже. Сваки нод одржава потпуну копију базе података која се трајно ажурира када се додају нови блокови. Овај начин дистрибуције ствара отпорност јер не постоји ниједна тачка неуспеха. Чак и у случају да база података коју води један или више учесника мреже постане оштећена, она ће и даље бити доступна на мрежи. Децентрализовано складиштење података додатна је заштита од неовлашћеног рада, јер ће остали нодови занемарити промену у једној или неколико копија база података. Подаци на blockchain-у се складиште хронолошки и видљиви су свим учесницима blockchain-а. Још једна карактеристика blockchain-а је псеудонимност. Коришћењем дигиталних потписа и криптографије приватно-јавног кључа корисници не морају откривати свој прави идентитет када складиште информације на blockchain-у или су укључени у трансакције.¹⁰¹

Регистар ауторских права заснован на blockchain-у може: пружити носиоцима права и корисницима свеобухватне и поуздане информације о власништву и омогућити носиоцима права да токенизирају дела и права и контролишу употребу дела.

Према тренутном законском оквиру, регистрација у америчком Уреду за ауторска права захтева достављање имена и адресе носиоца права, наслов дела и датума објављивања. Приликом регистровања бележи се тачан датум. Амерички уред за ауторска права такође захтева депозит дела. Будући да то омогућава потенцијалним корисницима да идентификују дело и утврде обим заштите, депозит такође може бити предуслов за регистрацију дела у регистру заснованом на blockchain-у. Информације из депонованих дела могу се користити за контролу употребе. Временаска разлика код регистровања дела путем blockchain-а и америчког Уреда за ауторска права је драстична. Приликом регистровања дела код америчког Уреда за ауторска права потребно је да прође до максимум 6 месеци, иако је регистрација обављена онлајн, док код регистровања података о власништву на blockchain-у може се обавити у року од неколико секунди или минута. Поред регистровања дела, накнади пренос права такође се може сачувати у регистру blockchain-а. Како се информације о blockchain-у

¹⁰¹P. De Filippi, A. Wright, Blockchain and the law, Harvard University Press, Cambridge, 2018.

складиште хронолошки, ланац наслова за одређено дело може се лако проверити и верификовати. Ако се паметни уговори користе за пренос права, нови носилац права може се аутоматски додати у регистар.

Неке базе података за дела заштићеним ауторским правима већ користе blockchain технологију. Пример за то је платформа за управљање правима слика заснована на blockchain-у позната као „Image rights“, која омогућава фотографима и агенцијама да региструју слике повезане са информацијама о власништву на blockchain-у.

Као што је већ напоменуто у раду, ауторска дела се могу претворити у токене, који представљају дигиталне приказе имовине на blockchain-у који се могу пренети. Ти токени могу представљати само дело, копију дела или одређена права на дело. Токени не само да могу да се издају за већ постојећа ауторска дела, већ могу и за будућа дела која још нису готова, што омогућава будућим носиоцима права да добију финансијску подршку за завршетак пројекта.

Тако, на пример, платформа за издавање књига Publica омогућава писцима да предстојеће књиге продају унапред као токене. Подаци уписани у регистар ауторских права могу представљати основу за стварање токена. Ако се користе паметни уговори, пренос токена се може извршити без великих трансакционих трошкова.¹⁰²

Регистар ауторских права на blockchain-у такође може помоћи носиоцима права да контролишу употребу својих дела. Као што је већ речено у раду, постоје аутоматизовани системи који надгледају употребу садржаја на Интернету, као што је YouTube-ов ContentID. Носиоци права требају да прочитају узорак свог дела, а систем даље врши скенирање употребе дела унутар YouTube платформе. Једном када се открије употреба, носилац права се обавештава и може одлучити како жели да настави, да блокира или монетизује садржај или да прати статистику гледаности. Ако је такав систем повезан са свеобухватним регистром ауторских права који такође затева депоновање регистрованих дела, систем може извршити аутоматизовано скенирање без потребе да носиоци права уносе информације или преносе копију дела за различите платформе.

¹⁰²Pech Sebastian, COPYRIGHT UNCHAINED: HOW BLOCKCHAIN TECHNOLOGY CAN CHANGE THE ADMINISTRATION AND DISTRIBUTION OF COPYRIGHT PROTECTED WORKS, 18 NW. J. TECH. & INTELL. PROP. 1 (2020).

5.4.1. Непроменљиви ланци власништва

Као што је већ речено blockchain пружа могућност креирања базе података о ауторским правима. Карактеристике blockchain-а као што су транспарентност, децентрализација и непроменљивост, обезбедиле би да дела заштићена ауторским правима, њихови аутори, власници и други носиоци права буду познати потенцијалним корисницима заштићених дела.

Једна од високо цењених карактеристика blockchain-а, непроменљивост његових података, је уједно и једна од његових главних недостатака. Унутар blockchain-а, систем је имун на неовлашћене промене и фалсификовање. Људске грешке, цурења и намерне преваре јављају се између blockchain-а и спољног света.¹⁰³ Уопштено речено могућност грешке долази код уписивања података у blockchain.

Како би blockchain реаговао на унос података који су у самом старту погрешни или у ситуацији због промене закона или пресуде суда и које су легалне последице тога. Још један структурни хендикеп непроменљивих власничких ланаца blockchain-а је приступ „све или ништа“. Блок ланца једва може да реагује на преносе власништва који се дешавају ван ланца. Носиоци права морају да одлуче или да закључе све преносе власништва на ланцу, или да наставе пренос права ван ланца. То систем чини изузетно нефлексибилним и ограничава слободу носиоца права да делују и могло би да омогући кршење. Ако се носиоци права ипак укључе у двоструки приступ и пренесу права ван мреже и на ланцу, подаци на blockchain-у могу постати нетачни.¹⁰⁴

Следећи пример показује горе поменути сукоб и потенцијална решења у пракси: Шта ако А пошаље дело X на blockchain, тврдћи да је истовремено и аутор и власник дела, док је ван ланца, у стварности, В аутор дела X. Прво решење се заснива на захтев за исправком од стране blockchain администратора, а друго затхева спровођење ван ланца, како би се натерао А да исправи нетачне податке на blockchain-у. Прво решење је доступно само тамо где дозвољени blockchain укључује овлашћење за модификовање података (тј. уколико би blockchain био мање револуционаран). Друго решење је изводљиво само ако одређени blockchain код дозвољава промену података од стране корисника који га је први учитао. То ни у ком случају није само по себи разумљиво, јер променљивост blockchain-а иде далеко даље од утицаја људи који су некада били одговорни за унос. Али чак и када би била дозвољена таква промена од стране

¹⁰³Kiemle Maximilian, Blockchain and Copyright Issues, Leuven, 2018, 4iP Council.

¹⁰⁴Ibid., str. 3.

корисника, то би захтевало да се прво идентификује та особа. Идентификација, међутим, била би готово немогућа у blockchain-у без дозволе због анонимности његових корисника.¹⁰⁵

Уместо прилагођавања закона или преусмеравања на дозвољени blockchain којима управља један орган, једна опција је да се омогући неколико поузданих ентитета или појединаца (као верификовани корисник blockchain-а) да потврде ауторство и власништво над делима на blockchain-у. Ови верификовани корисници могу бити музеји, истраживачи, галерије и универзитети са посебним статусом на blockchain-у. Ипак, додана вредност тих власти ограничена је њихову стручност која неће обухватити дела јавно непознатих уметника или једнократних аутора ауторских права. И то решење има више мана. Прво, ти верификовани корисници учинили би blockchain мање отвореним. Друго, било би потребно једно посебно моћно тело да дефинише ко треба да се верификује, а ко не.¹⁰⁶

5.4.2. Паметне трансакције са лиценцама

Досадашња решења као што је лиценцирање нису била толико ефективна у заштити ауторских права у дигиталном окружењу. За разлику од аналогних копија, репродукција дигиталног садржаја не кошта ништа. То све доводи до тога корисници имају подстицаје и могућност да користе ауторска дела на Интернету без овлашћења. Па чак и они корисници који желе да поступају правилно, често су несвесни о заштити ауторских права, и у немогућности су да утврде да ли је неко дело заштићено и не могу тражити ауторизацију у случају заштите.

Иако се чини да је израз „паметни уговори“ прилично једноставан, правна класификација паметних уговора далеко је од једноставне. Широко коришћена изрека је да „паметни уговори нису ни паметни ни уговори“.¹⁰⁷ Паметним уговорима недостају критеријуми понуде и/или прихватања, неопходни за класификовање као уговор у већини јурисдикција. Паметни уговори су пре технички начин извршавања „стварних уговора“, тј. уговора дефинисаних законом.¹⁰⁸ Паметни уговори који су део blockchain-а не могу се изменити од појединачних корисника. Њихово извршење следи почетни код.

¹⁰⁵Kiemle Maximilian, Blockchain and Copyright Issues, Leuven, 2018, 4iP Council.

¹⁰⁶Ibid., str. 3-4.

¹⁰⁷ G. Governatori, F. Idelberger, Z. Milošević et al., On legal contracts, imperative and declarative smart contracts, and blockchain system, Artif. Intell. Law, 2018.

¹⁰⁸E. Barbry, Smart Contracts... Aspects juridiques, Annales des Mines – Realities industrielles, 2017.

Да би се изменио или сторнирао паметни уговор, покретачки догађај за модификацију и њене последице, нпр. раскид или продужење, мора да је предвиђен кодом. Иако би законик могао предвидети широк спектар потенцијалних будућих сукоба, неће бити у стању да предвиди сваки аспект разнолике правне стварности. Неки уговори могу од самог почетка чак зависити од спољних фактора, попут осигурања која захтевају податке о стварним догађајима штете. Ови спољни фактори морају се предвидети или морају бити динамички синхронизовани са паметним уговорима.

У случајевим да постоји могућност да сам код предвиди стварни живот, као што је већ напоменуто, сам код би могао да подлеже људској грешци. За израду таквих паметних уговора биће потребно велико правно искуство и професионалне вештине програмирања. С тога су кодови паметних уговора подложни грешкама због људске грешке или непотпуних информација. Отворено питање одговорности у таквим случајевима додаје правну несигурност. Штавише, паметни уговори не омогућавају странкама да неформално реше спор. Изван ланца, стране које користе уговоре у традиционалном смислу могу се сложити да се одрекну правних последица које су у почетку предвиђене уговором и постигну споразум.

StreamSpace је објаснио на свој сајту како компанија планира да уведе плаћања путем паметних уговора. StreamSpace корисници мораће да плате накнаду за гледање и директно преузимање филмова. Одређени износ накнаде иде платформи. Ако је потребно, преостале накнаде за плаћање се могу поделити и проследити различитим носиоцима права. У случају StreamSpace-а лиценце се издају само крајњим корисницима. С тога нема потребе за сложеним уговорима о лиценци који би садржали специфичне клаузуле. Ипак, чак ни кодекс ових основних споразума можда неће предвидети све могуће ситуације. Као прилично отрцан пример, прекид напајања електричном енергијом могао би ометати корисника да гледа филм који је управо изнајмио не дуже од 24 сата. Одговорност за такве случајеве више силе може бити регулисана важећим националним законом. Шта уколико корисник жели новац назад или додатних 24 сата за гледање филма.? Постоји шанса да је носилац права заиста дужан да рефундира средства кориснику према важећем закону. Остају отворена питања како се иницијални трансфер, заснован на паметним уговорима, може технички поништити. Штавише, у случају да је пренос оштећен због почетне грешке у коду,

поништавање кода паметног уговора једноставно није могуће без тешког корака преокретања читавог blockchain-а.¹⁰⁹

У пракси ситуација је у потпуности другачија, било да су у питању паметни уговори или не. Обично онлајн платформе које пружају неку од услуга, било да се ради о месечној претплати или једнократној накнади, нису одговорни за техничке сметње које могу да настану код корисника, а да нису повезане са сметњама које могу да насту код пружаоца услуге. То је донекле и оправдано, јер онлајн платформе нису одговорне уколико је корисник спречен из неког разлога да користи њихове услуге. Одговорност би требало да постоји једино ако онлајн платформа не испоручује саржај онако како је договорено у уговору. Ако узмемо за пример месечну ТВ претплату код провајдера као што су МТС, Нет Нет или СББ, плаћање се врши месечно са уговорном обавезом од 12 или 24 месеци (неки оператери нуде могућност и месечног уговора). Уколико корисник није у стању да гледа ТВ програм за време претплате а оператери су уредно испоручивали услугу, то апсолутно не значи да корисник не треба да плати за тај месец. Аналогно томе, у задње време оператери такође нуде и могућност изнајмљивања и гледања филма у оквиру њихових услуга и то на „један клик“, као што је наведено у примеру горе. Уколико корисник у том тренутку није имао електричну енергију и није могао да због тога гледа изнајмљени филм, кривица не би смела да се сваљује оператеру који уредно испоручује тражено. Као један од разлога би могла да се наведе злоупотреба, јер би се поставило питање како би и на који начин корисник доказао оператеру да је дошло до квара, па није имао струју. Чак и када би постојала могућност доказивања и смернице од стране оператера, сам процес би био доста компликован и одузимао би доста времена и ресурса, што би на крају превазишло и цену изнајмљивања самог филма. Како нико не тражи умањење месечне претплате због нестанка струје у току дана или радова на мрежи од стране оператера тако и ово не би требало да се узима као пример, једноставно и корисници некада преузимају ризик. Што даље значи да је ова карактеристика када је у питању blockchain занемарљива а посебно у примеру наведеном горе.

¹⁰⁹Kiemle Maximilian, Blockchain and Copyright Issues, Leuven, 2018, 4iP Council.

5.4.3. Виши степен анонимности

Обећање анонимности технологије blockchain једно је од кључних његових атрибута. Корисници blockchain-а могу да креирају нове идентитете на ланцу и делују под тим идентитетом у оквиру система који се заснива на blockchain-у. Ипак, без дозволе blockchain омогућава свом кориснику да задржи све информације које би потенцијално могле повезати корисников blockchain идентитет са његовим идентитетом ван ланца. Из тог разлога се може проценити колико људи заиста користи апликације засноване на blockchain-у, као што је Bitcoin, гледањем броја постојећих „новчаника“.Коришћење криптовалута заснованих на блоковима искључује потребу за складиштењем личних података код посредника и купац можда неће окрити свој идентите продавцу.¹¹⁰

На blockchain-у ауторских права аутори могу временски обележити своја дела, доказати ауторство и власништво и остварити своја економска права користећи само псеудоним на ланцу. Креативни ланац пружа платформу за потврђивање ауторства и лиценцирање дигиталног садржаја. Аутори могу бирати између анонимности и откривања свог идентитета. Занимљиво је да су дизајнери креативног ланца узели у обзир перспективу закона о ауторским правима свог пројекта. Путем платформе корисници могу затражити савете и помоћ од адвоката за заштиту ауторских права. Даље, платформа користи сопствену крипто валуту „Creativecoin“ која се може користити анонимно, чинећи тако Creativecoin савршеном валутом за анонимну регистрацију садржаја.¹¹¹

Blockchain технологија ће побољшати степен анонимности који аутори могу користити за објављивање својих дела. Под апсолутном анонимношћу у регистру ауторских права заснованом на blockchain-у без дозволе, могућа су два сценарија. У једном сценарију, дело је прво објављено у смислу члана 3. Бернске конвенције. У овом случају, земља порекла је земља са најкраћом заштитом. Како је blockchain децентрализован, истовремено и функционише глобално, ситуација је идентична ситуацији са публикацијама на Интернету. У суштини blockchain не поставља питања која Интернет већ није за собом повукао. Други сценарио подразумева да дело није

¹¹⁰J. Fairfield, Smart Contracts, Bitcoin Bots, and Consumer Protection, Washington and Lee Law Review Online, Vol. 71 (2), p.46.

¹¹¹Kiemle Maximilian, Blockchain and Copyright Issues, Leuven, 2018, 4iP Council.

објављено у смислу члана 3. Бернске конвенције. Овде, земља порекла прати ауторову националност. Како год, као корисник blockchain-а, аутор остаје анониман. Његова националност није позната. Такво „право анонимно“ дело неће имати земљу порекла и као последицу неће уживати заштиту под Бернском конвенцијом.¹¹² Анонимна дела већ су постојала пре појаве blockchain технологије. Сукоби између одредби Бернске конвенције и blockchain-а у вези са анонимношћу аутора нису нову у погледу њихове природе већ у погледу обима.

Што се тиче сукоба у земљи порекла, повећана употреба blockchain апликација учинила би реформу Бернске конвенције још хитнијом. Принцип државе порекла и тачке везивања конвенције били су застарели много пре еволуције blockchain-а. Реформисана Бернска конвенција требало би да узме у обзир дигитално објављивање дела као норму. Дате су препоруке да се тренутна Бернска конвенција протумачи на начин који гледа у будућност, користећи националност издавача у смислу члана 15. за утврђивање земље порекла ако је идентитет аутора непознат.¹¹³ Међутим, овај приступ не би обухватио анонимне ауторе који користе blockchain како би своја дела учинили доступним јавности и на тај начин изостављали посреднике као што су издавачи у смислу члана 15.

Да би се заштитила анонимност аутора, држава заштите могла би да се дефинише на локацији сервера корисника који приступају делу или га лиценцирају. У овом случају, приватност података корисника треба да буде подједнако заштићена, нпр. само коришћењем агрегираних и анонимизираних података. Ипак, овај приступ је одржив само тамо где се производи одређена количина података, тј. одређени број људи приступа делима или их лиценцира. Штавише, овај приступ можда не одражава увек снажну везу између аутора и социјалне, економске и правне традиције земље. Али тешко је изводљиво поштовати анонимност аутора и истовремено дефинисати земљу порекла која има социјалне, економске или правне везе са аутором. Реформа би морала уравнотежити оба разлога. Стога се приступ одређивању земље порекла анонимног аутора према локацији сервера корисника који приступају делу или га лиценцирају показао као најбоље одрживо решење за овај сукоб.¹¹⁴

¹¹²J. GINSBURG, When a Work Debuts on the Internet, What Is its 'Country of Origin' – Part II, Column, The Media Institute.

¹¹³ J. BLOMQUIST, M. FICSOR, Y. GENDREAU, J. GINSBURG, S. VON LEWINSKI, D. LIPSZYC, A. QUAEDVLIEG, S. RICKETSON, P. SPADA, M. WALTER, Determination of Country of Origin When a Work is First Publicly Disclosed Over the Internet, Report by the Country of Origin Study Group of the International Literary and Artistic Association (ALAI), 2012, p. 8.

¹¹⁴Kiemle Maximilian, Blockchain and Copyright Issues, Leuven, 2018, 4iP Council.

5.4.4. Неовлашћено умножавање и стављање у промет ауторских дела

Носиоци ауторског права су и пре појаве blockchain-а били у немогућности да управљају умножавањем и стављањем у промет примерака сопствених дела на Интернету. Информације и подаци су толико распострањени на Интернету да већина корисника Интернета преузима дигитални садржај без свести о извршавању повреде ауторског права. Убацавање ауторског дела на Интернету од стране аутора на неки начин подразумева и губитак контроле над њим, а да аутор и не сазна да је до повреде и дошло.

Полазна основа за постављање „дигиталне уметности” у дистрибуирани дневник блокчејна је премиса да је могуће бити власник примерака дигиталних ауторских дела на исти начин као што је могуће бити власник биткоина. Изазов, у смислу идентификације дигиталних копија ауторског дела је што сви умножени примерци могу бити идентични по квалитету. Хеш функција стигматизује сваки примерак дела посебним „електронским отиском” и на тај начин онемогућава неовлашћено и нетранспарентно умножавање и стављање у промет истих. Појединачно, сваки умножени примерак је идентификован, евидентиран и праћен на децентрализованој мрежи blockchain-а, чак и у случају деривативног стицања права, односно уступања/преноса овлашћења на примерку дела. Економско-правни значај ове техничке могућности може бити стварање предуслова за утемељење потпуно новог „секундарног” тржишта ауторских дела, које због фундаменталних својстава Интернета, до сада није могло да постоји. Штавише, Европски суд правде је заузео став да се даљи промет примерака ауторских дела, у смислу преузимања дигиталног садржаја са Интернета, попут музичког и филмског, квалификује као повреда права аутора у случају да је његова сагласност за такво поступање изостала: „...примењивање института исцрпљења права аутора у случају неовлашћеног уступања истог од стране трећег лица би онемогућило титуларе ауторског права да адекватно заштите сопствено право, или, ако и дође до уступања права од стране трећег лица, да титулари ауторског права остваре адекватну накнаду за привредно искоришћавање њихових дела. Уколико блокчејн технологија омогући титуларима права да контролишу свако умножавање, односно стављање у промет њихових дела и на тај начин остваре одређену накнаду,

законодавци би имали веома чврст основ за „легализацију” секундарног тржишта (коришћеног) дигиталног садржаја.¹¹⁵

5.4.5. Право аутора на адекватну накнаду

Најзаступљенији облик blockchain-а је и даље криптовалута. Блокчејн није ауторима пружио „само” алтернативу у смислу средства плаћања, него је његовом применом измењен и начин обављања размене и извршавања уговорних обавеза. Наиме, у контексту остваривања накнаде аутора, изузетно битну улогу имају тзв. паметни уговори (енгл. smart contracts). Овим механизмом је у потпуности аутоматизовано, не само закључивање уговора између аутора и корисника његовог дела, него и извршавање уговорне обавезе плаћања накнаде аутору. Услови под којима се уступа овлашћење за коришћење дела налазе се у самом коду паметног уговора и свака учињена трансакција између уговорних страна записана је на дистрибуирани дневник блокчејна. На пример, постављањем одређене песме на платформу, аутоматски се генерише паметан уговор који се закључује и извршава сваки пут када песма буде преслушана, у складу са условима које су уговорне стране међусобно уговориле. Оваква решења установљавају потпуно нови стандард транспарентности у домену уступања, односно преношења овлашћења на коришћење ауторских дела у дигиталном облику. По први пут, аутори су добили могућност да заправо имају тачан увид у начин на који се користе њихова дела на Интернету, затим колику накнаду остварују по том основу и, што је најзначајније, могу да буду уверени да су приказани подаци у вези са делом аутентични и верификовани.¹¹⁶

¹¹⁵Dejanović Srdjan, *Blokčejn tehnologija i njen uticaj na autorsko pravo*, Beograd, 2019, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

¹¹⁶Ibid., str. 118.

ЗАКЉУЧАК

Тешнолошка револуција коју је покренуо Интернет и развој дигиталних технологија страховито је променила и довела у питање услове околине под којима је систем ауторских права покушао да стимулише стварање нових дела у уметности, књижевности и науци. Конкретно, нова технологија за производњу, умножавање и дистрибуцију дела заштићених ауторским правима променила су традиционалну трговину ауторским правима. Дигитализација је утицала не само на фотокопир апарате, већ и на произвођаче информационих добара: с једне стране, дигитално доба је истовремено смањило трошкове производње и дистрибуције дигиталног садржаја за добављаче ауторских дела (позитиван ефекат). Међутим, до сада ни теоријске ни емпиријске процене нису могле да пруже темељан одговор о нето исходу ових ефеката.

Дигитална револуција трансформише свет какав познајемо великом брзином. Дигиталне технологије су промениле начин пословања предузећа, начин на који се људи повезују и размењују информације и начин интеракције са јавним и приватним сектором. Европским предузећима и грађанима требају адекватан оквир политике и одговарајуће вештине и инфраструктура да би ухватили огромну вредност коју ствара дигитална економија и направили успех дигиталне трансформације. Европска Унија игра активну улогу у обликовању дигиталне економије, са вишеполитичким иницијативама које се крећу од повећања инвестиција до реформе закона ЕУ, до незаконодавних акција за побољшање координације и размене најбољих пракси у државама чланицама. Европска Унија ће повећати своју подршку дигиталној трансформацији у наредним годинама, као што је илустровано недавним предлогом за програм Дигитална Европа (за 2021. – 2027.) – који би био први програм финансирања посвећен искључиво подршци дигиталној трансформацији у ЕУ.

У задњих десет година Европска Унија посебну пажњу усмерава на ауторска права. Важност ауторских права и њихових прописа по законодавству ЕУ за потребе јединственог тржишта била је очигледна од израде Европске дигиталне агенде. Европска Унија жели да заштити ауторе и извођаче који су у срцу стварања садржаја, ојача позицију носилаца права у њиховим преговорима са онлајн платформама и на крају учини више легалних садржаја доступним грађанима у Европи. Акције ЕУ довеле су до усклађеније и праведније заштите носилаца права, нижих трансакционих трошкова и већег избора за кориснике садржаја, посебно кроз: европски регулаторни оквир за ауторска и сродна права, промоцију динамичног дијалога заинтересованих

страна о ауторским правима и сродним питањима, ради тражења ставова, конкретног искуства и доприноса од свих заинтересованих страна, водећу улогу у међународним преговорима и дискусијама о ауторским правима и сродним питањима. Већ су предузети кораци за олакшавање дигитализације и ширења културног наслеђа у Директиви о делима сирочади. Управљање и лиценцирање права обухваћено је Директивом о колективном вршењу ауторских и сродних права и мултитериторијалним лиценцама за права на музичким делима за онлајн употребу на унутрашњем тржишту. У Светској организацији за интелектуалну својину усвојена су два међународна уговора из области ауторских права, Пекиншки уговор о аудиовизуелним представама из 2012. године и Маракешки споразум о лицима са оштећеним видом из 2013. године. Такође, ту је и Директива о јединственом дигиталном тржишту из 2019. године која има битну улогу и посебан значај и утицај на ауторско право. Из наведеног, може се видети да су битне Директиве донете у последњих десет година, што се поклапа са убрзаним развојем технологије која је доступна све већем броју корисника. Ту се пре свега мисли на развој преносивих уређаја као што су лаптопови, *notebook* рачунари, паметни телефони и таблет рачунари. И ако се узме у обзир жеља Европске Уније да постане водећа када је у питању регулисање ауторских права неминовно је потврђена *хипотеза* да досадшња решења ЕУ у области ауторских и сродних права успешно прате процес дигитализације у реалном времену.

Што се тиче *хипотезе* да нова Директива 2019/790 користи ствараоцима садржаја или занемарује слободу дигиталног изражавања, могло би се потврдити и једно и друго. Сама Директива има позитивне стране које нико од критичара не оспорава и које су пожељне, а то су: пружи ће се бољи приступ знању, због поједностављених правила у подручју рударења текста и података ради истраживања, образовања и очувању културне баштине, ученици и професори моћи ће за потребе наставе употребљавати материјале заштићене ауторским правом, корисници ће имати приступ делима која данас нису више комерцијално доступна, корисници ће уз пуну правну сигурност смести размењивати копије слика, скулптура и других уметничких дела у јавном домену, подстиче се висококвалитетно новинарство у ЕУ, по први пут ће се утврдити начело примене и размене накнаде за ауторе и извођаче, јачање положаја европских аутора и извођача у дигиталном окружењу. Али и поред добрих страна Директиве, контроверзне одредбе за које се сматра да занемарују слободу дигиталног изражавања садржане су у члановима 15. и 17. Овај потез има за циљ да осигура да ће креатори садржаја вероватније бити плаћени када се приступи њиховом раду, али

индустрија и земље ЕУ изразиле су забринутост због тога. Страхује се да би то могло резултирати „превеликим блокирањем“, где легитимни садржај блокирају аутоматизовани системи за филтрирање. Слобода говора сматра се ризичном, као и интелектуални дискурс и међусобна размена идеја цитирањем, критиком, карикатуром или пародијом.

Чак и пре него што су законодавци ЕУ одлучили да поседују моћ закона како би заштитили ауторска права, технолошка заједница и чланови правне струке препознали су значајан потенцијал за blockchain у пољу ауторских права и лиценцирања. Један од случајева употребе blockchain-а је креирање употребне вредности, директно размењиве између корисника, са Bitcoin-ом као првим и најчешћим примером. Међутим, користећи blockchain, могуће је било које дигитално средство означити својим јединственим криптографским хешом. Користећи шифровање јавним кључем, само власник ауторских права има неопходни приватни кључ да откључа хеш, тако да неко може да користи средство. То власницима и ствараоцима даје потпуну контролу над лиценцирањем њихових дигиталних средства путем Интернета. То је снажан помак у решавању злоупотребе ауторских права у данашњем свету. Тренутно, када неко "украде" дело ствараоца, на аутору је могућност да се подвргне правном поступку који доказује његово власништво над ауторским правима над тим делом. То је компликовано, али, уколико успеју у томе, судови тада морају да издају наређење да се уклони злоупотребљено дело или да се аутору плати штета. Blockchain штити од саме појаве крађе. Као што је већ речено у раду, многи су аргументи који потврђују изузетну применљивост blockchain-а у области ауторских права, што само потврђује *хипотезу* о остваривости примене blockchain технологије на тржишту ауторских дела, као и консеквентан утицај те примене на развој ауторског права.

ЕУ је објавила blockchain извештај да технологија има огроман потенцијални утицај. Научни центар Европске Уније објавио је свој извештај „Blockchain данас и сутра“ о стању технологије дистрибуиране књиге (DLT). Документ описује различите случајеве употребе и има за циљ да пружи разумевање технологије, подржавајући европски процес доношења политика. Публикација наводи да је blockchain једна од технологија за коју се очекује да ће имати дубок утицај у наредних 10-15 година, делом и због повећања улагања у blockchain стартапове. Кључни део „Blockchain-а данас и сутра“ је потврда да европски креатори политике редовно раде на blockchain решењима. Иако је јасно да ЕУ види потенцијал blockchain-а, њен извештај упозорава да још увек постоје изазови у изградњи DLT решења. У њему се наводи да је идеја о blockchain-у као

технологији „да једна величина одговара свима“ нетачна. Другим речима, изазови примене blockchain технологије снажно су повезани са контекстом, апликацијом или секторским питањима.

Стара латинска изрека каже није злато све што сија. Иако је идеја о револуцији ауторског права помоћу blockchain технологије одлична и примамљива прилика за уклањање старих механизма који више не одговарају начину на који се ауторско окружење развијало, постоје велике компликације које треба превладати пре успешне примене ове технологије. Потребно је време да се правна парадигма прилагоди новој социјалној и технолошкој ситуацији, а потребно је још више времена да закон прихвати технолошке промене, проучи их и њихове ефекте у стварном животу и пронађе начин да их усвоји. Поред тога, мора се узети у обзир да многи морају подржати промену пре него што се она актуелизује. С обзиром на све што је представљено и изнето у раду, и ако се узме у обзир да је ЕУ већ препознала предности blockchain технологије и увелико ради на томе, неминовно може да се потврди *хипотеза* да blockchain технологија представља будућност у области ауторских и сродних права у дигиталном окружењу, без обзира на немогућност њене примене у кратком року.

ЛИТЕРАТУРА

- Annette Kur, Thomas Dreier and Stefan Luginbühl, *European Intellectual Property Law* (2nd edn, Edward Elgar Publishing Limited 2019) 287.
- Vuopala, „Assesment of the Orphan Works Issue and Costs for Rights Clearance“, Report commissioned by the European Commission DG Information Society and Media Unit E4 Access to Information, 2010.
- Angelopoulos & Quintais, *Fixing Copyright Reform* (2019).
- M. Antonopoulos, *Mastering Bitcoin*, O'Reilly Media Inc. 2017.
- Bartoletti M, Pompianu L (2017) An empirical analysis of smart contracts: platforms, applications, and design patterns. In: Brenner M et al (eds) *Financial cryptography and data security*. Springer, Berlin.
- Cory Doctorow, *The EU's Copyright Proposal is Extremely Bad News for Everyone, Even (Especially!) Wikipedia*, Elec. Frontier Found, 2018.
- Carreta Silvia, *Blockchain Challenges to Copyright – Revamping the online music industry*, Stockholm, 2019, Master of Laws in European Intellectual Property Law, Stockholm University.
- Dejanović Srdjan, *Blokčejn tehnologija i njen uticaj na autorsko pravo*, Beograd, 2019, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Eger Thomas, Scheufen Marc, *The Past and the Future of Copyright Law: Technological Change and Beyond*, 2012, University of Hamburg.
- Epstein Jason, *The Future of Publishing*, WIPO Magazine, December 2011.
- E. Barbry, *Smart Contracts... Aspects juridiques*, Annales des Mines – Realities industrielles, 2017.
- Ferri Federico, *The dark sides of the EU Directive on copyright and related rights in the Digital Single Market*, Bologna, 2020, Department of Legal Studies, University of Bologna.
- Finck Michele, Moscon Valentina, *Copyright Law on Blockchains: Between New Forms of Rights Administration and Digital Rights Management 2.0*, Munich, 2018, Springer.
- Google, *How Google Fights Piracy*, at 6 (2016).
- G. Governatori, F. Idelberger, Z. Milošević et al., *On legal contracts, imperative and declarative smart contracts, and blockchain system*, Artif. Intell. Law, 2018.

-
-
- Hubert Erika, *Artificial Intelligence and Copyright Law in a European context*, Lund, 2010, Faculty of Law Lund University.
 - Halaburda H, *Blockchain revolution without the blockchain*, Bank of Canada, 2018.
 - Justine Pila, Paul Torremans, *European Intellectual Property Law*, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2019.
 - Joe Mulin, *New Study Shows Spain’s „Google Tax“ has been a disaster for publishers*, ARS TECHNICA, 2015.
 - J. Bacon. J.D. Michels, C. Millard & J. Singh. *Blockchain Demystified: A technical and Legal Introduction to Distributed and Centralised Ledgers*, *Richmond Journal of Law & Technology*, issue 2018-1, 2018. p. 101.
 - J. Fairfield, *Smart Contracts, Bitcoin Bots, and Consumer Protection*, *Washington and Lee Law Review Online*, Vol. 71 (2), p.46.
 - J. GINSBURG, *When a Work Debuts on the Internet, What Is its ‘Country of Origin’ – Part II*, Column, *The Media ins-tute*.
 - J. BLOMQUIST, M. FICSOR, Y. GENDREAU, J. GINSBURG, S. VON LEWINSKI, D. LIPSZYC, A. QUAEDVLIET, S. RICKETSON, P. SPADA, M. WALTER, *Determination of Country of Origin When a Work is First Publicly Disclosed Over the Internet*, Report by the Country of Origin Study Group of the International Literary and Artistic Association (ALAI), 2012, p. 8.
 - Kiemle Maximilian, *Blockchain and Copyright Issues*, Leuven, 2018, 4iP Council.
 - Kiviat TI, *Beyond bitcoin: issues in regulating blockchain transactions*, *Duke Law J* , 2015.
 - Laura Kayali, *Winners and losers of Europe’s copyright reform*, Politico, 2019.
 - M. WALDPORF, *Distributed Ledger Technology: beyond block chain. A report by the UK Government Chief Scientific Adviser*, UK Government Office for Science, issue 2/22, 2016.
 - Mathew Ingram, *External traffic to Spanish news sites plummets after Google move*, GIGAOM, 2014.
 - Nic Newman et al., *Digital News Report 2018*, Reuters Inst. 1, 11 (2018).
 - NERA Economic Consulting, *Impacto del Nuevo Artículo 32.2 de la Ley de Propiedad Intelectual at x*, 2015.
 - Nils Rauer, *A Country by Country analysis of EU copyright reform implementation*, Out-Law, Pinsent Masons, 2021.

- OECD (2013b), "Exploring Data-Driven Innovation as a New Source of Growth: Mapping the Policy Issues Raised by "Big Data"", OECD Digital Economy Papers, No. 222, OECD Publishing.
- OECD (2008), The Seoul Declaration for the Future of the Internet Economy, Available at: www.oecd.org/sti/40839436.pdf.
- OECD, Copyright in the Digital Era: Country Studies, Enquires into Intellectual Property's Economic Impact, 2015.
- P. De Filippi, A. Wright, Blockchain and the law, Harvard University Press, Cambridge, 2018.
- Pech Sebastian, COPYRIGHT UNCHAINED: HOW BLOCKCHAIN TECHNOLOGY CAN CHANGE THE ADMINISTRATION AND DISTRIBUTION OF COPYRIGHT PROTECTED WORKS, 18 NW. J. TECH. & INTELL. PROP. 1 (2020).
- Quintais, J. P. (2020). The New Copyright in the Digital Single Market Directive: A Critical Look. European Intellectual Property Review, 42(1).
- Spasić Vidoje, Pravo intelektualne svojine, Niš, 2017, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, str. 353.
- Spasić Vidoje, Autorska dela u digitalnom okruženju, Niš, 2011, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, str. 93.
- Spasić Vidoje, Direktiva EU (Evropskog parlamenta i veća) o autorskom i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, 2021.
- S. Nakamoto, Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, Bitcoin.org, 2008.
- Szabo Nick, Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets, 1996. Nick Szabo -- Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets (uva.nl).
- T. Swanson, Consensus-as-a-service: a brief report on the emergence of permissioned, distributed ledger systems, OfNumbers.com, April 6, 2015.
- Tyner Andrew, The EU Copyright Directive: "Fit For The Digital Age" or Finishing It?, 26 J. INTELL. PROP. L. 275 (2020).
- Vitalik Buterin, A Next Generation Smart Contract & Decentralized Application Platform, Ethereum White Paper, 2018.
- V. BUTERIN, The meaning of decentralization, Medium Corporation Blog, 2017.
- Yermack D (2017) Corporate governance and blockchains. Rev Finance 21:7–31.

Остала истраживачка грађа

- Agreement on trade-related aspects of intellectual property rights (Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994).
- Berne Convention, of 9 September 1886, for the Protection of Literary and Artistic Works, amended on 28 September 1979 (administered by the WIPO).
- Beijing Treaty on Audiovisual Performances, adopted by the Diplomatic Conference on the Protection of Audiovisual Performances in Beijing, on 24 June 2012 (administered by the WIPO).
- Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions adopted by the General Conference of the Unesco in Paris on 20 October 2005.
- WIPO Copyright Treaty adopted in Geneva on 20 December 1996.
- Commision Communication of 20 November 1996, "Follow-up to the Green Paper on copyright and related rights in the information society" COM (96) 568 final (1995 Green Paper Follow-up).
- Communicaton from the Commission to the Euroepan Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „A Digital Single Market Strategy for Europe“, COM(2015) 192 final, 6 May 2015, Brussels.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Euroepan Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „A Digital Agenda for Europe“, COM(2010) 245 final, 19 May 2010, pp. 7-9.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „Towards a Single Market Act For a highly competitive social market economy. 50 proposals for improving our work, business and exchanges with one another“, COM(2010) 608 final, 27. October 2010, p.8.
- Directive 2009/24/EC, of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the Legal Protection of Computer Programs, 2009 O.J. (L 111) 16.
- Directive 2014/26/EU, of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on Collective Management of Copyright and Related Rights and Multi-Territorial Licensing of Rights in Musical Works for Online Use in the Internet Market, 2014 O.J. (L84) 72.
- Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, [2019] OJ L 130/92.

-
-
- Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, [2019] OJ L 130/92.
 - Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works.
 - Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society, OJEC L 167/10.
 - Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, [2019] OJ L 130/92.
 - European Intellectual Property Law (n40) 57; Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 'Towards a modern, more European copyright framework', (9.12.2015) COM(2015) 626 final.
 - European Intellectual Property Law (n40).
 - European Patent Office, European Union Intellectual Property Office, IPR – Intensive Industries and Economic Performance in the European Union, Industry-Level Analysis Report, September 2019, Third edition.
 - International Federation of the Phonographic Industry [IFPI] (2013), IFPI Digital Music Report 2013.
 - Let's Go Connected (2013), Intellectual Property and the Creative Economy, A White paper by Let's Go Connected, Special Edition WIPO 2013.
 - Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons who are Blind, Visually Impaired or otherwise Print Disabled, adopted in Marrakesh on 27 June 2013 (administered by the WIPO).
 - Rome Convention, of 18 May 1964, for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations (administered by the WIPO).
 - The Office of the US Trade Representative [USTR] (2014), 2014 Special 301 Report.
 - WIPO Performances and Phonograms Treaty adopted in Geneva on 20 December 1996.
 - WIPO, 'Copyright' (Wipo.int, 2020) accessed 25 March 2020.

САЖЕТАК**Европска дигитална будућност у области ауторског и сродних права**

Овај рад покушава да изврши преглед промена и изазова у систему ауторских права у глобализованој и дигиталној економији знања скицирањем линије размишљања у економској анализи ауторских права. Историјска рефлексивна о еволуцији одређених принципа у закону о ауторским правима пружиће разумевање односа између технолошког развоја и реформи ауторских права. Касније ће кратка дискусија о главним изазовима у дигиталном окружењу довести до новијих дешавања у економији ауторских права. Конкретно, биће обрађена укратко најновија Директива о ауторским правима на јединственом дигиталном тржишту, односно Директива 2019/790 и њене најконтроверзније одредбе. На крају, прошлост ће нам пружити важне лекције које морамо имати на уму приликом израде будућних закона о ауторским правима. У нашој глобализованој и дигитализованој економији знања, а посебно са појавом Интернета, брзина скакодневног живота драматично се повећала. Убрзање протока информација изазваних Facebook-ом, Google-ом и другима, у међувремену је наш институционални оквир – посебно систем права интелектуалне својине – ставио у брзо и континуирано промењиво и изазовно окружење. Нарочито је систем заштите уметничких дела, књижевности и науке (наиме закон о ауторским правима) од тада у процесу транзиције. Будућност ауторских права пресудно ће зависити од наше способности да се носимо са изазовима који предстоје. О улози ауторских права у информатичком добу очито се расправља.

У овом раду такође најзначајнији део је посвећен blockchain технологији. Овај рад испитује потенцијал и ограничења blockchain технологије и паметних уговора заснованих на blockchain-у у вези са ауторским правима. Ауторска права се већ дуго проводе технолошким средствима, посебно управљање дигиталним правима. Појавом blockchain-а, многи сада предвиђају нову еру у вези са администрацијом и спровођењем ауторских права путем рачунарског кода. Рад уводи технологију и сродни потенцијал и ограничења, истовремено наглашавајући њену способност да делује као облик нормативног уређења који може изразити јавне или приватне циљеве.

Кључне речи: ауторска и сродна права, дигитализација, јединствено дигитално тржиште, контроверзне одредбе, blockchain, паметни уговори, дигитална будућност.

ABSTRACT**Europe's digital future in copyright and related rights**

This work attempts to review changes and challenges in the copyright system in the globalized and digital knowledge economy by sketching a line of thinking in the economic analysis of copyright. Historical reflection on the evolution of certain principles in copyright law will provide an understanding of the relationship between technological development and copyright reform. Later, a brief discussion of the major challenges in the digital environment will lead to recent developments in the copyright economy. In particular, the latest Copyright Directive in the digital single market, ie Directive 2019/790 and its most controversial provisions, will be briefly discussed. Finally, the past will provide us with important lessons to keep in mind when drafting future copyright laws. In our globalized and digitalized knowledge economy, and especially with the advent of the Internet, the speed of everyday life has increased dramatically. Accelerating the flow of information caused by Facebook, Google and others, meanwhile, has put our institutional framework – especially the intellectual property rights system – in a rapidly and continuously changing and challenging environment. In particular, the system of protection of works of art, literature and science (namely copyright law) has been in transition since then. The future of copyright will crucially depend on our ability to cope with the challenges ahead. The role of copyright in the information age is clearly being debated.

In this paper, the most important part is also dedicated to blockchain technology. This article examines the potential and limitations of blockchain technology and blockchain-based smart contracts related to copyright. Copyright has long been enforced by technological means, especially Digital Rights Management. With the advent of the blockchain, many are now predicting a new era in the administration and enforcement of copyright through computer code. The article introduces technology and related potentials and limitations, while emphasizing its ability to act as a form of normative regulation that can express public or private goals.

Key words: copyright and related rights, digitization, digital single market, controversial provisions, blockchain, smart contracts, digital future.

БИОГРАФИЈА

Стефан Јовановић рођен је 13. јуна 1995. године, са пребивалиштем у Бојнику. Основну школу „Станмир Вељковић Зеле“ у Бојнику, завршио је са просечном оценом 5.0, као вуковац. За време школовања био је на такмичењима из биологије – прво место, историје – друго место и хемије – прво место. Средњу школу ТШ „Бошко Крстић“ у Бојнику, завршио је са просечном оценом 5.0 и био изабран за ђака генерације. Основне студије на Економски факултет у Нишу, смер ФБО (финансије, банкарство и осигурање), завршио је у року са просечном оценом 8.08, 2018 године. Током студирања на факултету стекао је ЕCDL сертификат, такође је био учесник „Форума младих економиста“ одржаном на Златибору, иновационог семинара: „У сусрет трговини: Способност преговарања и склапања купопродајног уговора“. Мастер студије на Академији за пословну економију у Чачку, смер финансије и банкарство, завршио је 2021. године. Школске 2019/2020. године уписао је мастер академске студије на Правном факултету у Нишу, на општем смеру, ужа трговинскоправна научна област.